

№13

ИИ
С.С.Р.
2
3

А 13.

Иванов Николай Иванович (член семьи)

а) "Озо улуу Ньургун бухатнар"
(Олонхо)

б) Песня без названия - см. зап. №2, стр. 13 (9.12.41)

в) Шутууи сүхүрөх, Торуос сото Тукгалана
Чыжкээһиэ ырыата.

г) Мангааро Бэт Марьяга
Ыллаабото ырыата.

ка 87 ил.

Иванов Николай Иванович
1900 г. 12.09. 1970 г. 06.10.10
Бердээ.

и союун
олообутут-
ТОРОВ.

күне. 1940 с.
курбат.

е 1940 с.

1 КАРТИНАТА

Сүгөй тахсар сүдү-илге буордаах, ары тахсар ара-
 ҕас илге буордаах, аан ийе дойдум араҕас-мындаатын үрдүгөр;

Устата-туората биллибетех, унуоргу та-мангаргыта кеств-
 бетех улуу киен дойду олохсуйан вескееге ине; туруйа
 кылым тула көтөн-көтөн тулатын булбакка, сорсуйан охту-
 бут дьулагыр маҕан добулардаах; кыталык кылым кырыя
 көтөн-көтөн кытытын кыаарын булбакка кырдыан охту бут
 кыына маҕан кындалардаах; ~~буелбут~~, устата-туората билли-
 бетех уһун-киен алаас олохсуйан вескеебитин, куртуулах
 уларым кутуругун курдук куруң тыатын үрдүнөн, ерөк кө-
 рөн таһаардахха:

Тоһустаах соноһос атыр--сылгыларым охсуһаары ере
 дьохсооттоһон туралларын курдук, очуос таас хайалардаах
 эбит; Арһаа тыаны үрдүнөн кырдыкка; эрдеһес уларым
 кынатын эрбийетин быһыта баттаабытын курдук эргене хара
 тииттерим кетех өттүнөн, алталаах атыр кунаттарым хас-
 саары курдьюеһе туралларын курдук, хара дьааңлардаах
 эбит;

Алаас-сыһын хоту дьуодьатын диеки, холбоһой хоруу-
 далары суксурууннара уурбут курдук, дьоллоох үчүгөй
 хочолордоох эбит.

Ол келин өттүнөн, анды кылым хараһын үрдүнүн кур-
 дук, ааттаах алаан-дьалаан алаастар анаарынан тыһен бар-
 быттарын аһары көрөк баттаатахха: үс үремиттиһбет үлпөр
 көлүкө биллититтен өө тоһус уон саһаан төгүрүмтөлөөх
 туй саар булгуньных ере үүнөн тахсыбытын үрүт өттүттөн,

МАННАЛТЫ 1

Аһыс уон адаар маһан салаалаах - Дал-луук маһым
 өрө аньныллан үүнөн тахсыбыт эбит; бу хатын төрдүгөр
 дые туттан, телгее теринен;

Отут квиник сиртен уулаан-оттоон аһыр отк улаан
 аттаах оһо улуу Ньургун--диен бухатыр киһи ол орбута
 эбите уһу.

Оһо улуу Ньургун соһотох буолбут туттан муучуран-мун-
 чааран, хоммут уоһун хоннорон, өрөөбүт уоһун өһүлөн,
 алтан чуораан айаһын айдаардан, көмүс чуораан кемеһин
 көбүөхтөтөн субу курдук тойук тойоһа турбута *ч/м.*

ОҢО УЛУУ НЬУРГУН

Н л л н р

Дье--буо...
 Иккилөөх хачы курдук
 Эт карахыттан
 Иле сибирь дойдубун
 Эргиччи көрөн турбутум:
 Көтөр кынаттаах
 Куччугуйуттан улаханыгар дьери
 Тыһылаах атырдаах
 Вескүүллөр эбит
 Мин хайтах,
 Дар тойон аһата --
 Күбөй хотун иһете суох
 Вескөөбитим буолуой?
 Уөһөө үс *Хаттыгастаах*
 Өндөлү дьүрүс маһан халлаан
 Урут өттүтөн
 Дьөлү үктөөн

Твѣен тийен кѣлбитим буоллар,
Тѣбем оройугар хаар меннеех буолуом эте.

Аллараа алдьархайдаах
Аһыс биийин ууһуттан
Өрө аньныллан тахсыбытым буоллар,
Атаһым хаптаһайыгар
Буор меннеех буолуом эте.

Орто дойдуттан

Кесте сүөдөйөн,

Иле сүүрөн келтим буоллар,

Ары харыа курдук

Даймах билелеех буолуом эте;

Додон харыа курдук

Дьон билелеех буолуом эте.

Дье --буо...

Үөһөө үлүгүрдөөх

Үс биийин ууһуттан тоһо

Өнөс гынан көрбөттөрө буолуой?!

Аллараа адырхайдаах

Аһыс биийин ууһуттан

Тоһо тахсыбаттара буолуой?!

Үөһөөттөн өнөйдөхтөрүңө,

Алларааттан биктахтарына,

Истерин хастаан, эттерин эттием

Кыһын-сайын

Оччу т-маччыт

Оһо өнөстүтүлүм эте.

Орто дойдуга

Отут биир

Ороһу биийин ууһа баар дииллере

Олор тожо келен сылдыбаттара буолуой?!

Олох сымыйа эбите дуу?!

Куру-куттanan

Дьүрү - дьулайан

Келбеттэре эбите дуу?!

Элейбет бөҕө иһиирденним,

Сылайбат ^{бөҕө} сындааһыннаным,

Хантан ким келен

Туруулаһна буолуой!

Сир түгөйттөн ньиргийен этин этер, чаһылһан чаһылһи-
лар. Дьес солуур түгөйин тиере тарпыт курдук най хара
былыттар өрө сиссан таһыстылар, сөттө кырылаах кей хара
холорук таннары ытыллан түстө. Сытын туйах тыһаа чы-
бырһаата. Ити кенниттен чен муус седелгелеех, күр муус
чурумчулаах, отут былас ураа ланкыр муостаах күөх эби-
риен атыр оҕус келелеех, халлааны хайа суруйар тимир
чуоччах бергеһелеех, төрт кырылаах тимир келие кыи
суодас гына түстө. Ол гынан ыһсыта суох ыһылаах,
туолката суох тойуктаах буола турдаҕа.

УОТ ЧУСКУТААН

Ы Л Л Ы Р

Бууһа- бууһа да...

Баай налым

Масчыт уола

Бардам веден буолаайаһын;

Тот налым отчут уола

Дохсун веден буолаайаһын

Дорообото тутта тур эр!

6

Ким, то 50 келлинг диетергин:

Хоту халлаан кырытыгар олохтоох

Уот сымара муора

Ортотунаагы муус булгуньнях

Ордуулаах;

Оһол төрде буолбут

Оноро тоонсоорукаан оһоньньор аһалаах,

Төрүөт төрде буолбут

Тимир теенсеерик эмеэхсин ийелеех,

Уот соруоньахай

Удаһан дьахтар балыстаах,--

Уот чускутаан бухатыр,

Эн тойонгун

Оһо улуу Ньургун обургуну

Отчут-масчыт

Уол оностоору, илдье бараары

Тийен келлим эбеет нойоон.

Че, бар киирен кепсеен бьер!

Абааны уолун аһаһын абатыттан алыс да кыһыан, тум-
сун тууһуттан сүрдүк да абаран, үчүү-батас күрдүк үтү-
рү-батыры көрөн туран төһө-хомура ыллы-туойа тур да.

О 50 УЛУУ НЬУРГУН

И л л ы р.

Дье-э бую--бую...

Ол мин тоһоһум --

Оһо- улуу Ньургун

Утуһан баран уһукту бат

Олус уук кийи.

Олорон баран турбат

Улахан сыһ ба кийи.

Ону уутун алдытан
 Уьугуннардахына,
 Басын-атахын хайыта сынныыаба,
 Баһар тынмын ижиллиебе...
 Дье, ошон тоюоңум илиититтен
 Элвем керпете,
 Адьарай уолун айаһар
 Аналлаах буоллахына
 Аһаан-сипен кердеһун!..

Халыг тириигин хайытан
 Хара бадык хаанын тоһуом.
 Көнньөгөс төрһө тыннын
 Күн сириттен көтүтөм!
 Сеп барда серен
 Ох барда оһоһун!!!

Кинилер диетех дьоннор, хоһучуол төрдө буолун диең
 кокускалаһан көөһөн бараннар, сулгестерин сулгеске, батас-
 тарын батаска, хатан биллехтерин хатан билге, сытын кы-
 лааннахтарын сытын кылаанна тьверсеннер, дойду ийе хо-
 туһу тордуйалаах уу күрдүк долгулдьутаннар омуһнаах тык
 оһсуһан, кылааһынан кырбаһан киирен барбытара. Септе-
 риттен сеп ордорбокко, барытын үнтү сысыттарара. Өр өтөр
 гыммакка айы кийите, абаһы уолун телекечитен аһалан
 делби быраһан тьвербите. Онуоһа абаһы уола аатһаһа-ал-
 быһнаһа сытта. Ону оһо улуу Ньургун кырыктаж үнүттү-
 нен абаһы уолун бырыттан тиреен туран иһитте.

УОТ ЧУСКУТААНН л л н р

Ный - Ный - Ныйбын...

Дай - Дай - аайбын...

Нтаатаһым ыгыччыттын,

Сооотоһум соууччутун,

Абытайбын - халаахайбын,

Абаккабын - дьойоккобун...

Оһо улуу Ньургун обургу

Ол да иһин,

Аатыраххын аатырбыктын!...

Дье, нойоон,

Хайа бу мин эрейдөөһи да өлөрөн

Туох улахан аатын ылыаһ буоллаһай

Хата дугаар:

Мин дойдубар - сирбөр

Уоран-манаан киллербит

Ус айны кыстааххын эбеет...

Хара ты ~~ты~~ хардатыгар

Хайа биир кы ~~кы~~ талан ылыаһ бу олаарай?

Өлөрүмө - сүтөрүмө даа

Утүө санаалаах күтүөтүөм!

Нтык тылбын ылыһ даа!

Көрдөһөбүн - ааттаһабын!

АМЫН КИЛИТЕ

Итини истеет: "оо, акаары абааһы уола, халың
тирийиң хайда, хара хааның тохто илигине этиһиң эте
буоллаһа - че барнаһ!" - дииһи баран абааһы уолун туруо-
ру тардан кебисте.

УСТ-ЧУСКУУТААН: Сиргин-дойдугун кытта бырастылааынаххар
дери, бултаан-алтаан, вөннеен-күрдьеҕелеен
сиехпин көтүллөө эре!

ОБО УЛУУ НЬУРТУН: Абааны ачыктаабытыг, аасытын-туорбу
тун буолуо, аны дөдугар кыайан тийиенг
суоҕа. ҕе бар бултаан аһаа!

Уот чускуутаан барар. Обо улуу Ньургу н ааи-
луук маһгар сүһүргестеен олорон ырыа ыллыр.

ОБО УЛУУ НЬУРТУН

Ы л л ы р .

Аһыс аналлаак аал луук маһым иччи те
дан ескөл,

Күрүө мулгун

Көмүс Хоноруу

Күн нуоҕай

Хотун эдьийиен!

Этер тыбын

Ичигес самыр күрдүк

Истен тур эре!

Хотугу хонорой маһан халлааным

Атыгар олохтоох,

Отут былас ураа ланкыр муостак,

Күөх эбириен аһып оһус келелөөх

Уот чускуутаан бухатыр келен,

Охсуһан хотторон баран,

Хара тыһы *Хара тыһы*

Үс айы кыһын

Истен олороруттан, биридери биериэх буолар

Онно барар кунум буолла...

Уөмөн тийибет ерөгөйдө

Төккөлөө

Кескилле көпсөөн кулу!..

Аал-луук маа кычыгыраан-кычыгыраан баран,
тебетүнөн хайда^{Илиданаар}сатар. Аан дойду иччиге аал-луук
мас ийиттен ~~көрүнөө~~ көксүгөр диири быган олор^{А.С.}

ААН ДОЙДУ ИЧЧИТЕ

Дье--е, дуо кутукаам...

Аһыс кырылаах

Мөгүргөн таас дьылбегим үрдүгөр

Биебейдеен төскөспит

Алтан төстөөх да барайым,

Урукку үйөҕө, ааспыт кемне,

Үрүҥ аар топон

Икки харах иччитин

Аян-көрдөн,

Аан дойду иччитигөрө миехе ыһпыта.

Орто дойдуга ураанхай саха төрдө буол - диин

Төлкөлөөн ыһпыттара баар эте.

Дье--е, дуо кутукаам,

Айыҥ кыһите абааһы аймаһыттан

Ойох ылыта су^{эте}кү эбөөт,

Сымһа тылы ыһынан,

Аһас суолга алдыанаайаһын

Сөрөн-сөрбөн да биебекеем!

Барааһы теринен баран

Баран көрдөһүҥ дии,

Уу харахтаах утары көрбөтүҥ

Сыты тыллаж сытары эппетин!
 Биир бейен икки булан эргилин!
 Уруй-айхал, кветел-мичил
 Буоллун!

Ыралыччы-териличчи бырасты да биебекеем!..

Аал-дук мас уруккутун курдук ошон хаалар.
 ОБО УЛУУ НЬУРГУН: Уот-чускуутаан обургуо чей, айаннаан
 кервех эре!

УОТ ЧУСКУУТААН САНАТА: Бардым-бардым.

Эмиске этин, чаылбан. Хара кудееригинен
 ытыллан Уот-чускуутаан берикис гынан ааһар, ол кеннит-
 тен ОБО Улуу Ньургун таксан барар.

Б Н Н С.

11. КАРТИНАТА

Ус курдуулаах маһан ураһа кестер. Утуктуслут кур-
 дук ус кыс ураһаларын таһыгар туран эре кетер
 курдуктар. Ираах бухатырдар айаннаан иһер тнастара
 иһиллер. Тыас чугаһаан келер. Айаннаан иһер икки бу-
 хатыр тийен келеннер, абааһы уола ааһа баран баран
 тохтубур, айны уолун суолун кыргыттар бөлүү тһен
 бараннар, ортоку кыс ырылаж булар.

УРУН УКЕЕРИДЕЕН КУО

Н л л н р.

ОБО улуу Ньургун бухатыр
 убайдаах доһорбуот;
 Айан кийте ааспытын;

Суол кийте утаптыг буолуо...

Ураа да буоллар дьибитигер киiren,

Кымыс да буоллар аста аһаан к

Көрүүй даа!..

Адьярай уолун ааттааҕар

Албыннатан айаннаан иһеҕин;

Онно киiren

Улахан иедеенне тебиллиме да убайбыт!..

Хата биһигиттен

Харахынан хайҕабыҕын талан

Сүрөххинен сөбүлөөбиккин сүмөрдөөн

Керген көрсөтөн

Төһүөххүн төһөлөөх буолуой!

Ити тылы истээт абааны уола ыксаан тыһаан:

"Ээ ити албын айахтары кытта айдаарса, төкөй күмөй-

дери кытта күүгөннөһө турума! ҕе хата түргөнник

бара охсуох!"--диди. Онуоха Оһо улуу Ньургун--

"Мин хаһан мөнөк тылы итэҕэйбиппин итэҕэйимий?"--

диен баран Уруһ үкөөрөйдөөн куоһу түһнөри кетөн

аһаан бара турар.

Икки доһор кыргыттар Уруһ үкөөрөйдөөн Куо
үрдүгөр саба тһе-тһе биһирдере ыһалаах буолбута.

ДОБОР КЫС

Ы л л ы р.

Ый ыйбын, аай-аайбын

Абааны уолугар

абылаһыта,

Көстүбөт уолун

Көлдүт тыһыгар кирибите

Тугун баҗас кувс тееҗей!
 Утте тылбытын ылымматаны
 Улугере эйиехе буслуоҗа,
 Кере тылбытыгар киримметезин
 Кенениите эйиехе буслуоҗа!
 Кенеҗезин-кенеҗес
 Хойутун хойут, баҗар,
 Анаар етте сук дыктары
 Ылар кунун келиҗе...
 Быдан дылга быралычы бырааай!

Хаарынаах балтыбытын
 Атаҗастаан-бати аастахтарын
 Абаккытын нии оҗалоор.
 Ый- ыйбын!

Доҗор кыргыттар Укеерийдеен Куну кете-
 җеллер.

Б И Н С.

ИККИС ООҢЬНУУТА

Аҗал-диир айаҗымсах аартыктаах, кулу диир куранха
 ылыктаах туранха дойдунан айаннаан истилер. Оҗо
 улуу Ньургун сир билбет кийи быытынан абаанытын
 уолунан хаала соҗус батына исте.

х х
х

Борук-сорук, бадна-будве дые ие. Онно-манна
 олур-болур таас оронордоох. Уот Чускуутаан аҗата

Оноро-Тоонсоорук, ийете Тимир-Теенсеерик уонна убайа
Муус-Болуодьун бухатыр Уот-Чускуутаан кэтен туспуттут-
тен соһуйан ере ергөннөһө твһеллер.

УОТ - ЧУСКУУТААН

Ы л л ы р .

Мин киһи
Орто туруу дьаһыл
Дойдуга тахсаммын
Оһо-Улуу Ньургун бухатырга
Ойох кыс булан биерих буолан
Уһалдыбар киллерен
Уккуйан аһалым
Чей эре!
Муус-Болуодьун обургу
Сыһыһалан киһи тахсанмын
Ити
Орто дойду улдьаһаһын
Умса ууран
Суон саалы сулууһан
Иттеннери быраһан
Итирин итирдеен,
Хаанын хаарга таммалаппакка,
Сыатын сыиска буккуйбакка
Астын-вөллүү тардыһы нойоон,
Айан киһи те аччыктаатым!

ОНОРО ТООНСООРУКУ ОҕОНЬНОР

Ы л л ы р .

Буйа-буйа буйака нохойдоор,
Былыргы вйеһе, ааспыт кемге

Буор хара суор буолан
 Халлааны харбаар
 Хайаны үрдүнөн
 Хааһыргы кетен истехпине,
 Икки харах иччиге
 Төрөөн ситаннар
 Именеех баһайтык
 Хаһыты хаалбыттарыттан,
 Куйахам күүрбүтө,
 Эт-этим саласыта...
 Ол Оьо улуу Ыургун обургу
 Үрүн аар тойонтон
 Сана айыллан сытар сурахтааҕа
 Дьэ ол кини бейелеех
 Сүгүн сүүһүн оһустарбат,
 Аанһынаттан хаанын тохторбот
 Алдьархайдаах кини буолуоҕа.
 Хата,
 Атаһын эрэйин телеһинт,
 Ааттаһан-көрдөөһөн
 Аан-ийе дойдутугар
 Атаара охсун!

ТИЛДР ТЕЕНСӨӨРИКИ ЭМБЕХСИН

Ы л л н р .

Түөһөйбүт оһонһор
 Түһнөри тыһыг истимен.
 Хата бар,
 Муус Болуоһун бухатыыр
 Түргөһник тахсаһын

Түннери биреринги,

Бухатыр кийи

Мурнынбох баын,

Тыллаах сынаадын,

Сүрөхтөөх баян

Семсебин киллере тарт!

Булду-тайын мугутаата,

Верув-көтүү үксете,

Эргиеммин-урбаамын

Ихейбин-чоухайбин!

Муус-Болуу ~~Муус~~ бухатыр сүүс охсор сүлүгөйи өрө тутан, хабарга быйар хааннаах батыйатын тагмай тайахтанан, эт-эттир элик-хара маын кыбыммытынан нстанан тахсан, эник хара маын сирге ууран туран, онтун ыйлы-ыйылы тула эргичигни турда. Айы уолун абарыт хараыттан хатат уота сардыраата, чокуур уота тобуна: үс былас көкөрөй етүгөр тагнар баайа сылдыр кыргызка ооньнуур кырыктаах кытыни кылапачыптынан өрө субуйан ылан абаан уола арбаар төбөтүн быра охсон леглес гыннарбыта. Ити кенниттен ынттен именрен, таыттан тыйыран абаан биин дьаардаах уораайдарыгар көтөн түеет, кеннеен озорор ошоньордоох эмехсин түс-терин, үрүг көмүс үнүтүнөн етерте түен өлөртөөн көбисте.

Ити кенниттен, уруккуттан охсууулаах, ертен ыла естөөх икки дойду бухатырдара эмне иккелейх буолан бараннар ириенх сир иччехтеригер дери илдьи көөн-нер, тог сир тобуктарын хараар дери тобулу та үктөөн омунаахтык охсуан, хааннаадын хайта синьны-нан, ~~кырыктаах кытыни кылапачыптынан~~ бирен барытара.

Кыайа төрүйөх айы уола кыайан киирен барбыта, хото
 төрүйөх хотон барбыта, абааны уолун итинтен-мантан
 ыйлатан, онтон-мантан етөн-кетөн барбыта, Улугердеех
 еттүгөр ере мектерен, сордоох твөгөр таннары халаар-
 дан сире сетте бечеедней бына быраан твөерен баран,
 хаан салбаныкы батыйатынан хара бырыттан харажалаан
 турбута.

Абааны ханас харааны уота үртүс хорболдун боу-
 лан сире симелитен твөе-твөе саналах боула ~~...~~

УОТ ЧУСКУУТААН ХАРААНЫ ИЧЧИТЕ

Нтыр-ыллыр.

Ный-ыйбын, аай аайбын,

Орто дойду одунаана

Ошо улуу Ньургун обургу

Уолан бейебин умсары уурдун

Иде уустаан иннердин,

Аба дустаан алдыаттың.

Хойутун хойут,

Кыс ошон кыптыйданна ^{кыпта}

Уол ошон ошрос тутары ^{уура} саана,

Ошоунг ханас еттинен,

Уокка буспат, ууга тимирбет,

Сийкей эре буоллар сийр

Тимир деретиныйык буолан

Дөһийен ере кверейдем...

Кураанак куктуй ^и иччите

Хобуохайдаан удахан

Хотун эдийийим!

Ыраах да буолларгын чугас буол,

Суох да буолларгын баар буол!

Ийебит ууһун иһнербит

Ити сиир сиехсит

Сулустеех сүрөһин,--

Нөрүйөр көхсүн хаанын

Көмү уулаан нөрүүй даа!

Ый-ый, ай-ай!...

Дии-дии харах иччиге сүтөн-өһөн ыраатан бара тур-
да.

Тугу этте оһолор диебитти бийиги кийибит дьондо-
гына тура тьерин кытта, хантан келбите биллибетеһе,
өһөр өлүү тимири киргиле өрө көтөн көдөһөн келен, Оһо
улуу-Ньургун өһөс баһыгар олоро сылдьан көхсүн өһөһүн
уулаан киирен барбыта. Айын кийиге араастаан араара са-
таабыта да, кыйан араарбатаһа, тутта сатаабыта да
туппатаһа, өлөрө сатаабыта да өлөрбөтөһө, өр-өтөр
буолбакка, айын уолун араһас хаана аччаан барда бы-
һыһлаах, курунах мас курдук кубарһан кубарыччи тат-
таран барбыта.

Хамныра улам мелтөөн, улам сымнаан барбыта.
Танас курдук наһыйбытынан, сөһүөһүн сылдьаһан байаат-
тааннаабыта умса тьен охто-охто ыһылаах-тойуктаах, Һыһы-
лаах-хаһыһлаах буола сылдьыбыта.

ОҺО УЛУУ НЬУРГУН

Ыллыр.

Абытайбын-айаккабын...

Өлөр өлүү тимири киргиле

Өһөһүн уулаан өлөрөр күнө буолла.

Тверт халлаан
 Твстvv тебелvv тереебvt
 Твеллеех берген бухатыр офургу,
 Кувvг уолун кэмвскvv,
 Айныг уолун харыстын
 Келен кергеххvн теьелеех буолуой?
 Өлөр кvн vтvрvйде,
 Хаалар кvн хабырvйда,
 Абытайбын-айаккабын...

Халлаан твет өттүгөн тыстаах-баттахтаах най хара
 былттар өрүтө адаарыспытара, уордаах этинер тагнарн
 дыааныбтара, уоттаах чабылдаттар субурусуттара.

Ол буолаат түргөн сионылаах Твеллеех берген бейе-
 тинен буолан берис гына твспүтө, өлvv киргилн тебетvн
 сиигинен хайа охсубута. Киргил тебетvннен хайа охсуллаат
 салахай сарафаннаах куочай угурба кьергеллеех дьеге-бааба
 буолан эргийен дьигиийи, дьигиийе, тула холлоруктуу сана-
 лаах буолла.

ДЬЕГЕ БААБА

Эчикийе-эчикийе,
 Иьиликпине-таьылыкпн,
 Айны уолаттарын ааттаахтара,
 Кvн дьонун кvvстеехтере
 Өлөрvтvн өлөрдvгvт да буоллар
 Мини ини
 Саргы ини таналайы
 Тvппе ини кутуругу
 Төгvрvк ^{кvн}vнооноу
 Тутах ини туттунуугу

итеҗес илилеетигит,
 Үтве дьон үһүстөөн
 җей эре түргенник
 Аны биирде аһыны,
 Аны биирде быһа охсун!

Твөллеех берген "үтве ат кымныыта соҕоток, үтве
 кыһи тыла биир, елвөг буоллар сүгүн өл"—дией уһун
 субуйа батаһы төбөтүгөр "цалк" гына ~~силдеһи~~ баран
 буорга батыһа аспыһгар, абаһы кыһа елөн тейтес
 гыммыта, вен-көйүүр эре ыһыла түспүтө.

ОҕО УЛУУ НЬҮРГҮН

Нллыр.

Дье -буо, дье -буо...

Твөллеех берген

Тойон убайым,

Өлөр киммер өрүһүйбүккөр

Үрдүк-сүткөн үөрүүнөн

Махтал буоллун!

Хара тыһыммы

Хара биистертен хаһыһыккар

Үрүн тыһыммы

Өлүү биһиттен өрүһүйбүккөр

Үөрүүк-кетүүм үксөөн

Өрөгөйүм үрдөөн туран:

Үрүн күнүм аһыһгар,

Үктөл буорум үрдүгөр

Үөдөн түгөһиттен

Өрө көбөн таһсаннар

Өлүүлөөх өттүнөн дьиилий дехтерине,

Өлөрөн-өһөрөн

Үүртелии туруом диен,

Үрүн куммунен андагайабын!

Өлөр хаалар куммер

Өрүһүйбүтүн курдук

Өрүһүйе,

Быһаабытың курдук быһыы

Тураар да убайнам!

Ханай баай хотун ийелеех

Анды баай тойон аҕалаах

Үрүн Үкеерикөйдөөн Куону

Кергенинен көпсөтөн,

Кериен айаҕы көккөлеттерөн,

Чороон айаҕы туттаран,--

Сүгүннөрөн илдьеммин,

Алаһа дьие теринен,

Аал уот оттон олорон көрүөм!

Уруйбут улааттын,

Дьолбут тубустуг!

Быдан-тегел дьылга

Быралыһа быраһаай!

Бырастынлаһан хоолдуктуу хонкуһан эрдехте-
рине быһс тьер.

Б Н Н С.

 МАННАЛТЫ КАРТИНАТА

Урвн-хара тувлех үгүстүк төскөөбит үрүйетин кыты-
 та, е селе сиеллех симсен төскөөбит силеен үрөйн кыты-
 та, хоноһор муостаах хойуутук төскөөбит хоңуута, снл-
 гы сөөвү ньыллыбыт снынта.

Сөөвлөех-астаах сүдү нал туос ураһаларын иһе,
 Дьерекеен ойуу телгеммит, ойууһе оһуор умсугуппугт,
 таапсарай симех тарһаабыт, баардаах балаһан, уйгу-
 лаах уораһай - туос ураһа ис өттө.

Ханай баай хотунд Анды баай оһонһьор, субан
 туруйа уолаттар, кындыа кылс кыргыттар бааллар, ту-
 раллар олоһоллор, сорохторо тугу эре гыналлар.

Этин этер. Баһн дьиктиргене твһеллер. Аан эмис-
 ке аһыллар, бойбурун бната босхо барбыт, мьаннарыһын
 бната бнһа нстаммыт, сите тардыллыбатах сити курдаах,
 хастанан түспүт хаһыдахх танаһтаах, олоччу сыттыбыт
 онһьоһунан үктеммит олооччулаах, таһааттыбыт баттах-
 таах, лаһнай буолбут танаһтаах Симехсин эмеехсин
 тоһоһос тайаһар тептерен тонкуччахтаан киирер.

СИМЕХСИН ЭМЕЕХСИН

ЫЛЫР.

Анды баай тойон аһаккалай,
 Ханан баай хотун ийеккеллей
 Истибетехпин иһиттим,
 Билбетехпин биллим,
 Көрбетехпин көрдүм!

Сардавалаах куммугун
 Сааныан бөлөөн сарайбыт,
 Куннеех ини халлааны
 Көхсүнөн бөлөөн нөрүйбүт
 Күн айны оютун кувстееҕе
 Ою улуу Ньургун бухатыр обургу
 Тийиен келле быһыылаах...

Чейин эре,

Ханас диэки ханыла ~~ханыла~~ *Хары*
 хаатын

Хасты тардыт,

Уна диэки улаан сылгыны охторон
 Уулаҕас снатын белемнөөт!

Диең этен бүтөөт ханас диэки элес гынан
 хаалар.

АНДЫ БААМ

Ити эмеехсин үйөлөөх сааныгар сымыйалы илиге.
 Туох эре оруннааһы эттөө буолуо.

Чей субан туруйа уолаттарым тиерген таһыттан
 теһинне тутун, сиетен киллерин! Кындыа кыталык
 кыргыттар, олохто ууруг, оронно *оҕорук.*

Бухатыр сиетен кириен олордоллор. Томторһо-
 лоох чороон ~~айахха~~ айахха кымс биереллер. Ону
 биирде хантас гынаран баран "Маскытыг харайы" -диэбите.

ОЮ УЛУУ НЬУРГУН

ЫЛЫНҔ.

Дьё -буо, дье буо....

Анды баай оҕоньһор,

Ханай баай хотун,

Мин Озо улуу Ньургун диен
 Орто дойду дуоланын
 Этер тылын
 Ичигес самыр курдук истин эре
 Элиги
 Ункун дьоруу аттаах
 Урун ~~кээр~~идеен Куо --диен
 Кыстаах үлүгүт
 Ону
 Ойох кепсете
 Олохпугтан уччулан тийен келлим
 Сутуругум күүүн
 Сулууга ууран,
 Атаым быйын
 Атынга ааган,
 Эрбем эчимин
 Элбех кыииге снанаалаан
 Кыскытын
 Биердергит да ыла,
 Биербетергит да ыла
 Нар снанаалаах налдыт
 Тийен келен турабын!
 Эй, ээх тыгытын
 Эте тардыт!

АНДЫ БААИ
ЫЛЫР

Төрүт кийи төрөһе,
 Нтык кийи ыччата
 Атын дойду ааттааға
 Айаннаан тийен келбиккин...

Ол бийиги оюбутугар
 Урдук халлаантан
 Өлүү уолаттара,
 Хардаачылаар ~~х~~ мохсобол,
 Өксөкүлөө ~~х~~ мөгүстөй
 Ол генне
 Аллараа дойду абаанылара
 Кытыгырас быраанчай
 Тимир чүүчүлөөн--диен
 Барыта төрт бухатыр
 Төгүрк сыл куттетен
 Олорбуттара.

Ол ичин
 Уус-аас бейелөөк
 Урун аар тойон
~~У~~ырыктаах ыйаанын
 Сүрдөөк дүүлүнөн;
 Ойоюо оюурдаах,
 Кетех өтө керениистөөк
 Ныгыл таас мөөчиги
 Түөттөрөн сытар.
 Ону ким кнайан көтөхтү,
 Ол мин оюбун
 Ойох ылактаах!
 Онно бараннын
 Көтөксөн көр!
 Уруйбут улааттын
 Дьолбут тубустун!
 Экин курдук
 Эре ~~н~~ербит эн эре бааргын
 Уруй-туску,
 Саргы-дыйаан буоллун!

Оџо Улуу Ньургун -- Чынтай буолакка твѣен сытар
 ньыгыл тааны кетѣестербин да кетѣхсѣр киньбин" --
 диен баран тахсаары оностор.

Б Н Н С.

11 КАРТИНАТА

Ньыгыл таас мѣчик твѣен сытар чынтай буолага.
 Хатан халлаан уола хардааччылааX мѣхсѣѣол, тѣе
 халлаан уола ѳксекѣлееX мѣгѣестей уонна аллараа дойду
 абаанылара кытыгырас быраанчай, Тимир Чувчѣен баал-
 лар. Твѣрт аны таас ѳрдѣгѣер леглѣен олоролор.
 Тим тивилѣх тыаа ньиргийѣен, бухатыр кини
 айаннаан иѣер быныта буолар. Баар абаань буха-
 тырдара бары ѣргѣнѣе твѣеллер.

Оџо улуу Ньургун оттолоругар келен дьирѣс
 гына твѣер.

ѳ ОџО УЛУУ НЬУРГУН

ЫЛЫНР.

Су--буо, су--буо... ѳ

Кѣдерик тыннаах

Кѣстѣбет биистере

Тоџо манна чуогуѣтугут...

Бу биир дьахтары

Хас гынан ѳллестѣен

Ылан бараары

Олороргут буолуойт!

Хата улуу кѣтѣрдѣер

ѳтѣенен бары тѣвинен

Уллестен сиен баран
Тенивехпугун төһөлөөх буолуой?!..

КЫТЫГЫРАС БЫРААНЧАЙ

Ыллыр.

Истибитинен дьулей, көрбүтүнөн меене баҕайыгын дуу?
Ити ньыгыл таас меечик сытар, ону ким кыайан көтөх-
пүт -- ол дьахтары ойох ылар!

050 УЛУУ НЬУРГУН

Оннук буоллаҕына, көтөхсөн да көрүөүгү эрэ!
Чей эрэ Тимир Чууччулеен көтөх!

Тимир Чууччулеен тобугар диери таһааран баран
теле ньыктар.

050 УЛУУ НЬУРГУН. Кытыгырас Быраанчай эн көтөх.

Курданарыгар диери көтөһөр.

050 УЛУУ НЬУРГУН. Өксөкүлөөх Мөгүстөй көтөх!

Өксөкүлөөх Мөгүстөй твөрүм тылыгар ди-
ри көтөһөн баран теле ытар.

050 УЛУУ НЬУРГУН. --"Веден уолаттара өйдөөн көрөн
туруг" --диен баран ньыгыл таас меечиги ~~и~~ сүһүөхтөөн
эре көтөһөн таһааран саныгар ууран туран ырыалаах
буолла.

050 УЛУУ НЬУРГУН

Ыллыр.

Дье-буо; дье -буо...

Ойоһос етте оһуордаах... етте -- керениие

Кетех етте керениистеех

Ньыгыл таас меечиги,

050 УЛУУ НЬУРГУН; Хайтан халмаан
Уола хардаатмалаах мохор
Эол көтөх.
(Ньилдешин оттоугар ди-
ри көтөһөр!)

Кутветтеен олорор
 Ке ствбет уолаттара
 Керен турдактарына,
 Мин кыайан кетехтум!
 Урун Укеерейдеен Куону
 Мин ойох ылар буоллум!
 Веһе дойду үтүөлере,
 Аллараа дойду ааттаахтара,
 Орто дойду уолаттара,
 Аан дойдум, аал уотум иччиге
 Бука бары дьобелей истиги!
 Твереҕим олордо, уруйум улаатта!

ӨКСӨКҮЛӨӨН МӨГҮСТӨН.

Эе, ити веһе дойдуттан айын бухатыра кетехтин,
 абааны кыайбатын диген айдарылаах ныгыл таас меечиги
 кетехпүккүөн дьахтары көрдөрбүккүөн быдыаан барыам
 диген төрөн үлленелеегин дуоҕ Дьэ оччоҕуна ытыспыт
 ыйааһынан, су туруксут законуна быһаассыахха. Ким
 мелтөх өлүн, ким күвстөөх дьахтары ылын!

Ити тылы истеет абааны уолаттара бары: „Саамай сөп
 деһе түспүттөрө“. Ол генне бары бейе-бейелерин сыр-
 батсытынан барынтара.

Оҕо Улуу Ньургун оустахтарына аһаран биере-биере
 уоскуталы саты сылдыһыта.

Улуу күтүрдөөр уоскуйун, тохтоон болҕойун эр!
 Сүгө хоптоҕун сүбө, хотор сүбөлөөн көрүөҕүн эр!".

Бары тохтоон истеллэр.

„Бу турар аҕыс салаалаах айын сабаҕа хатынна
 хааннаах баппыскаата ууран бараммыт, оол турар унаар
 халлааны аалсыһар Очуос таас хайаны оройунаан эргүйөн

сүүрен, манна урут келбит ийи, ол дьахтары
ойох ылахтаах. Уруккубут курдук оспуор тахсы-
батын диен улаханык этен туран хааннаах бапшыс-
ката берсиьнехтеехпит.

Ханан-ханан барабыт диетеххе манник:

Ылыыр барар:

Эргийи көмүс тиреллеех

Эрдеһин долгунаах

Итии муора илин энееринен,

Моһуоктаах аартыктаах

Муус кудулу байһал

Хоту муннугуан

Быйаннаах бырааннаах,

уулаах оһуостаах

Уот байһал унуоргу еттүнен,

Оол турар очуоһу

Оройунан эргийен келихпит.

Ким урут келбит

Аар хатын таһыттан

Араһна суохтаах!

Бары себүлөөн, хааннаах бапшыскаларын-тарбах-
тарын хайыта быһан хааннарын хатын быһен баран.
Сысса баран хааллылар.

Ынчыкты-ынчыкты ыстанан, охто-охто ойон, со-
рохторо көтөр буолан көтөн күүгүнеэбите-сорох өлүү
куоһаһа, сорох сут аһыра буолан, атыннара араас
кыһа буолан, арай айыһы уоһа түүс туйаһынан
турар бейетинен сүтүрүтө.

Бухатырдар бейелере көстүбөттөр да тыһастара
уһам ыраатан ыраатан, халһаанн саба халһыбыт хараһа

былыт улам арыллан-сырдаан барбыта. Онтон тыас
улам чугааан, улам улаатан келбите. Очуос таас
тебетин ааныларыгар бары кестен баран сүпүттөрө:
Ошо улуу Ньургун сүрөн аасыпта еер буолтун кен-
не абааны уолаттара араас кетер, араас кыл вен
буолан бейе-бейелерин кенниттен ер-ер буола-буола
келен ааһалара кестүтелиир.

Тыас улаатан келер. Ошо улуу Ньургун урут,
оттон атыттара бары иле бейелеринен утуу-субуу
муньнустубуттара.

Ошо улуу Ньургун урут келен хатын төрдүгөр
тура тыен баран ырыа ылыыр, тойук туойар:

ОШО УЛУУ НЬУРГУН

ЫЛЫЫР.

Хааннаах баппыскабын толорон,
Хайаларыттан да мин урут келлим,
Харахлаах бары көрүн,
Кулгаахтаах бары истин!
Үрүн Үкөөрөйдөөн Куо^{ну}
Өлүү уолаттарын анала буоларыттан
Үйө саас тухары төлөрүттүм.
Өрөгөй үктелленим,
Верүү көтүү үрдөөтө!

Бары муньнусталлар.

ӨКСӨКҮЛӨӨХ МӨГҮӨСТӨИ. Ээ, ол эн аанына көр-
бет дьону атын суолунан ытан баран, бейег бына
келбиккин, атаым быйыс^{ынан} илайдым диеги гы-
наын дуо?

Хата истини

Ыллаен барар.

Хата ким

Харыта кувстеех,

Хансабайынан ордук

Дьахтары ылын - диемит,

Ханна да хамнаабакка,

Хантан да көмө көрдөөбөккө эре,

Хара санаабытын

Хааннаах бапчыска гынан

Хааннаах батыябытынан

Хайнта снньньнынаынг!

Унуохху тун урусхаллаан баран

Ойох дьахтарбын ылан

Орто дойдуттан барар

~~Ойох~~ кунум буолма!

Чей серенин сербенин,

Огостун охсуьун,

Айын диен аьыьман,

Абааьн диен харыстаамаг!

Ити кенниттен ~~Ексекулее~~ Мегвестей хааннаах баты-
 йатынан хаардааччылаах ~~мохсобол~~ баьн быьа охсон
 тьне рбите. Оьо улуу Ньургун Тимир ~~Чувсе~~ ^{Тун} чени кырык-
 таах ~~внввтннен~~ хай ~~батыах~~ ^{Хара} баьн хайа, Нахто-
 лоох тойон болуо ~~свре~~ ^{ин} тоьо тьен кебиспите.

Усэ бухатыр хаалан, ~~ььвен~~ тула сысса сыдьан
 тьбеспиттерин дьеле, ~~характарыгар~~ керьтттерин хайа тьсье
 сыдьыбыттара. Тьас, уус охсуьуу...

ӨКСӨКҮЛӨӨХ МӨГҮӨСТӨЙ. Кытыгырас быраанчай ийит эре!

Бу соботох айы уолун иккиен көмөлөөн буоччу-
лаан, сиен агаан сение киллерен баран, бейе-
бит эре хаалан, наллаан дыахтары былдыс-
тахытына ордук буолуо суоҕа дуо?

КЫТЫГЫРАС БЫРААНЧАЙ. Оннук - оннук! Агаабатаҕым аҕы-

һын үйе, төппотоһум тоһуһун үйе буолла. Че
сии охсуох!

ӨКСӨКҮЛӨӨХ МӨГҮӨСТӨЙ. Че оччоһуна эн охсус,

онуоха диири мин сыйыһаннам! Онтон мин охсу-
һум эн сыйыһаннам!

Охсуспахтаан иһен биһиги кийибит охсоро омуннаах
тебере теһимирен киирен барбыта. Кытыгырас Быраан-
чайы кыайан тһьен испите.

Утаакы буолбакка Өксөкүлөөх Мөгүөстөй эре
кетен келен охсуһан барбыта. Сүтө-сүтө көстөн, бара-
бара келен, сир үйе хотуну сийик уутунан бутуй-
бут курдук сиппегиргиттэҕэ.

Оҕо Улуу Ньургун эт кийи алейде, сиа
кийи сылайда быһыһлаах, охсорун ондугар оһус-
тарар эре, тебегин ондугар тептерер эре буолан бар-
да. Уһун санаата кылгаата, кийен көхсө кыараата.

ОҕО УЛУУ НЬУРТУН

Ыллыр.

Су-буо, су буо...

Айы дьонун харыһгар

Абааһы уолаттарын

Айахтарыгар киирер күнүм буолла

Күнүм дьонум көмүскөлигэр

Кестубет биһин
 Кенсүтө буолар күнүм келле
 Анаай-туонай абаһын,
 Стеней-туонай сүлүкөбин!
 Твөллөөх берген бухатыр доһорум
 Түргенник түргенник келе охсон,
 Кеньньвөс торһо тыһһын
 Күн сиригер өттүв охсууй!
 Һраах да буолларһын
 Чугас буол,
 Суох да буолларһын
 Баар буол!!!

КЫТЫРАС БЫРЫНЧАИ

Һе, аны киһибит киһи ыһар дуу
 Хата эт элбөтө, ас үксөтө!
 Күлөн алларастыр.

Аһы талаһааһа ала холлоругу танһары
 сатылатан, аан туманы өрө күүрдөн Твөллөөх
 берген баар буола түспүтө.

ТВӨЛЛӨӨХ БЕРГЕН

Ыллыр.

Дье - буо, дье буо...
 Айы аймаһын
 Атаһастырта аанһаабыт
 Адһарайдары,
 Айыһытын-хараһытын
 Аранһалыыр күмүт буолла!
 Тордохтоох ньуургу түн
 Тоһута сыһһыһаһыт,

Кирдеех ие дескитин

Керде ооньньоохпути

серештетеје диен,

Өлөр квинутгер

Өлүү суолун

Туора барар буолаайаһыт!

Сеп барда серениг!

Кетеһен турар Кытыгырас Быраанчайн кытта охсупах-
таан иһен, кыайан-хотон өлөрөн-өһөрөн баран Мөгүстөйи
иккиен көмөлөөн муһ-манг бөһөнү твһерен, сыра бөһөлөрүн
эһен туран, өлүөр этин верөһестеен, дьаардаах этин
тарһатан, ыһлаах этин ыһкайдаан кееһиттере.

ОҕОҕУ УЛУУ НЬУРГУН

Ыһлыр.

Дье-буо, дье буо...

Твөллөөх берген

Тойон убайым

Өлөрбүн өрүһүйбүккөр,

Хааларбун харыһыйбыккэр

Баскыттан атаһар диери

Балым-салым

Баһыба буоллун.

Биир үтвөһүн

Биһинен төлвөһүм.

Эн миигир өрүһүйбүтүн

Эдөрдөр,

Кырдыһастар сеһеннере буолан

Келер кенчеери ыһчакка

Көпсөөн буолуоҕа!

Аан ийе дойдубутугар

Айным дьонум

Атаҕастаары адаҕыйбыт

А бааһылары араартыбыт!

Эрэй төрдө манан эһинин,

Мун тугууута манан быһынныт!

Уруй-тускул улааттын!

Быһабыллаах санаалаах убайым

Бидан дьылларынан быралһар

Быралһар быраһай!

ТҮӨЛҮӨХ БЕРТЕН

Су-буо, су-буо

Мин диетех киһи

Анныбыттан

Ханным сааҕа өрө үтөн,

Үрдүбүттөн наа

Хаарым бөҕө баттаан,

Өлөөрү гыммыты

Өрүһүйөргө аны күүһүм суох буолла!

Аны миигин ыһыран да

Абыранныаҕ суоҕа.

Ойоххун ылан

Оҕо төрөтөн

Олох оностон

Олороор!

Анаардас айхал эре аргыстанан

Айаннаан көр!

Бидан дьылларынан

Быралһа быраһай!

Быраһайдаһан эрдехтерине быһс түүһөр.

БЫС.

УҮҮ КАРТИНАТА

Анды баай ошоньор уралатын таа. Кили-сөөгү
муньяустубут, оньнуу-кер делейбит, уйгу-бийан тардыл-
лыбт.

Укеерийдеен куо аҗалаах ийетин уонна Оҕо улуу
Ньургун иннилеригер киирен туран ыраа ылыыр.

УРҮН УКЕЕРИДЕЕН КУО

Ылыыр.

Су-буо, суҕбуо...

Алдыатар баҗалаах

Алдыархай аргыстаах

Адыарай аймаҕын

Анала буолар куммер,

Аынан харныһан ылыбт

Айым уола

Аналлаах атаһым,е

Туһааннаах доҕорум

Тус бейеҕер нуоҕайан

Дирин-сүнкөн махтал

Баһынба буолдун!..

Кубей хотун ийем

Дар тойон аҗам,

Алтан чуораан айахтаах

Атах тепсен улаашыт

Атас кыргыттарым,

Аймах дьонум

Дан ийе дойдум

Бука барыгыт

Быралыччы-териличчи

Бырааай буолун!..

Атын сирге

Айны уолун

Аналлааҕа буолан,

Аал уоту ойдо,

Алаһа дьини терине

Алтан сергени аһыһа

Ааттанар кунум буолла...

Бырааай ийем эмеехсин!

Бырааай аһам оһонһьор!

Бырааай аан дойдум алаһам дьием!

Бырааай дарыҥ бар-дьонум барыгыт!..

АНДЫ БААИ ОҢОНЬЬОР; ХАНАИ

БААИ ЭМЕЕХСИН

Сметтиһен туран ыллыллар.

Дье-дуо, дье-дуо...

Кердер характерыт дьуккөлөре,

Ке түрдөр тииспит миилелөре,

Көмүс твестеех күөрегөй дөрбит—

Алтан твестеех далбарай дарыт

Аһыс хараһалаах

Аартык хааны арыһангыт

Аан дойдугу тугар тийһен

Алаһа дьие теринен,

Аттаах кымһыһта,

Саты тайаһа буолан,

Ат баһын тосту олорун!

Албан заакыт

Аһыс үрөххө тарһатыт:

Төрөтөр оѳоѳут телкеле~~н~~чи,
 Иитер сүѳүгүт күрүөлөннин!
 Дьол тосхойдун, ай ѳал аргыстанын!
 Бьдан-тегел дьылыннан
 Бьраааай дарын да оѳолорбуот!

Арналдыт кыргыттар ылыы-ылыы дьиреккейинен тебен
 келен кыс айанна кетер буюбура богускалаах, саыыл кы-
 тылаах, нарын симехтеех дьабака бергеетин кетерделлер.

К И Р Г Ы Т Т А Р

Бары тенне ылыыллар.

Киммүт веѳе кверейде
 Кверегейбит ылаата
 чаѳыл киммүт уоттанна
 Далбарыйбыт танынна.
 Уруй-тускул улаатта,
 Уруй айхал буолла.
 Ускем верүү үрдееге,
 Урдүк дьолбут тосхойдо.
 Эрей-буруй ээинне
 Икки атах дьоллонун!
 Киьи аймах кескиле
 Кенчээрите кенеегини!
 Мун сор буома боѳотуннун,
 Өлүү-сүтүү суох буолдун!
 Уруй-айхал улааттын,
 Уруй тускул тубустун!

ОБО УЛУУ НЬУРГУН

Унүүтүн ере ууна-ууна.

Кемс төвстеех кверегейбин кестүбөт биийигер кем-

чүлетием суоѳа! Алтан твостеех даш барайбын абааны ай-
 маѳар атаѳастатынам суоѳа! Ан ийе дойдубар аллараат-
 тан аргыар аргыдаѳына таас сабаѳа уллунахпынан саба
 үктөм! Орто дойдуттан дьебилген дьебилийдеѳине куо-
 раан далай нтыспынан саба тутуом, вешеттен үргүөр
 үргүйдеѳине **Жуоѳай** бергешебинен бөлүү аныныам! Бык-
 ыты эре быѳа охсуом, енейбүтү эре етерү вөлүөм!
 Икки атах эрейдемметин туѳугар, күн улууѳа күөмчү-
 лемметин инигер, айы аймаѳа атаѳастамматын диен
 охсуѳуу уотун тумна эре хаалыам суоѳа, ол керметин
 дууѳам хараарыа, тыным быстыа! Икки атах албан аат-
 таннын, икки атах елбет вестеннин- быстыбат бырдан-
 нын! Икки атах нччата былыннын- кенчээрите кенгетин!
 Төрүөр-вөскүөр телкөлөсүтүн туѳугар уруй буоллун, айхал
 буоллун!!!

Ити кенниттен **Урун** Вкээрейдеен куо вешее уоѳут-
 тан үс хамыйах хааны, аллараа уоѳуттан аѳыс кырбас
 эти быѳа уураан ылбыта.

Б Ы Ы С .

1
Иг. Зб. а-с
Вендл.

40
Ойнук кылук сиртен
Уулаан-оттоон амыр
Отох улван аттаах
Ойо улуу Ньургун бикатыр.

Олонхо.

Советскай суруулааччылар Саха сиринээҕи Союзун
члена ИВАНОВИЧ СТЕПАНОВ олонхолообу-
тугтан суруйбута уонна аһарбута Л. ДОКТОРОВ.

Муус-устар 5 куте. 1940 с.

Якутскай куорат от иһин 2 куте
1940 с.

1 КАРТИНАТА

Свогэй тахсар суду-илге буордаах, ари тахсар ара-
 ьас илге буордаах, аан иэе дойдум араьас-миндаатин үрдүгөр;

Устата-туората биллибетех, унуоргу та-ман аргыта кесту-
 бетех улуу киеи дойду олохсууан үөскөөтөтүнэ; туруула
 кылым тула кетен-кетен тулатин булбакка, сорсууан охту-
 бут дьулагыр ма'ан добушардаах; кыталык кылым кырипа
 кетен-кетен кытыгытти кылаарыи булбакка кырдыан охту бут
 кыыпа ма'ан кындалардаах буолбут, устата-туората билли-
 бетех ууун-киен алаас олохсууан үөскөөбитин, курдуулах
 уларын кутуругун курдук курун тнатин үрдүккөн, ерөн кө-
 рөн таьаардааха:

То'устаах сон'оос, атыр-силгыларын өхсууаары ере
 дьохсоотторон туралларын курдук, очуос таас хайалардаах
 эбит; Ар'аа тыаи үрдүккөн көрбүтүн: эрдэ'оос уларын
 кынатин эрбибетин быыта баттаабитин курдук эргене кара
 титтерин кетех өттүкөн, алталаах атыр кунаттарын хас-
 саары курдуюмнэе туралларын курдук, кара дьаанылардаах
 эбит;

Алаас-сымы хоту дьуодьатин дьени, холбо'ой хоту
 далары сунсууруунара уурбут курдук, дьоллоох үчүгөй
 хочолордоох эбит.

Ол келин өттүкөн, анды кылым кара'ин үрүгүн кур-
 дук, ааттаах алаан-дьалаан алаастар анаарыиан тыьен бар-
 быттарын аьары көрөн баттаатааха: үс үрөмитти'бет үлгөр
 колунэ билитаттен өө то'ус уон саяан тогүрүктээх
 туой саар булгуньыах ере үүнөн тахсыбитин үрүт өттүтөн,

Дэвс уон аһар маһан салааллах - Дал-луук маһан
 еро аһыһыллан үүнөн таксиһит эһит; бу хатһи төрдүгөр
 дьис туттан, төлгөһө төриһөн,

Отут күһүк сиртөн уулаан-оттоон аһыһр отк улаан
 аттаах оһо улуу Ыуртун—дһөн бухатһыр каһи ол орбута
 эһите уһв.

Оһо улуу Ыуртун соһотох буолбута туттан мууһуран-муһу-
 мааран, хонмут уоһун хонһорон, өрөөһүт уоһун өһүлөн,
 алтан чуораан аһаһын айдаарган, көһүс чуораан күһөһөн
 көбүөхтөтөк субу күрдүк төһүк туһа турбута.

ОСО УЛУУ ЫУРТУН

И л л и р

Дьё—буо...

Икһилөөк хаһин күрдүк

Эт хароһилһиттан

Иһе сибарь дөһдүбун

Эргиччи көрөн турбүтүм:

Көтөр кһинаттаах

Куччугуһуттан улаһанһгар дһери

Тһылһаак аһыһрдаах

Үөскүһүллөр эһат

Иһи хайтах,

Аар төһөн аһата —

Күбөһи хотун иһөтө суох

Үөскөһөһитһи буһлуһой?

Үөһөө үс батһыһастаах

Өндөл дьүрүс маһан хайлаан

Үрүт өттүттөн

Дьөлү үктөөн

Түшөн тийшөн келбитим буоллар,
Төбөм оройугар хаар меннээх буолум эгэ.

Аллараа алдырхайдаах
Аҕыс биһин ууһуттан
Өрө аһыһыллан тахсыбитим буоллар,
Атаҕым хантаҕайыгар
Буор меннээх буолум эгэ.

Орто дойдуттан
Көстө сүөдөһөн,
Иле сүүрөн кэлтим буоллар,

Аҕын харыһа курдук
Аймах биллээх буолум эгэ;
Додоһ харыһа курдук
Дьон биллээх буолум эгэ.

Дье --буо...

Уһеһе үлүгүрдээх
Ус биһин ууһуттан тоҕо
Өнөс гыһан нэрбөттөрө буолуой?!

Аллараа адырхайдаах
Аҕыс биһин ууһуттан
Тоҕо тахсыбэттара буолуой?!
Уһеһеттөн өһөйдөхтөрүө,
Алларааттан ыһахтаһына,
Истэрин хастаан, эттэрин эттөн

Кыһын-сайын

Оччу т-маччит

Оҕо өһөстүтүлүһэм эгэ.

Орто дойдуга

Отут биһир

Ороһу биһин ууһа баар диллэре

Олор тоҕо көлөн сылдыбаттара буолуой?!

Олох саныа эбэте дуу?!

Куру-куттанаан

Дьүрү - дьулаһан

Көлбөттөрө эбэте дуу?!

Элэйбэт бөҕө иһирдөннүм,

Сылдыбат сымдаһыннаһым,

Хантан ким көлөн

Турууһаһа буолуой?!

Сир түгөйттөн иһирдэһэн эһин этөр, чаһылһан чаһылһа-
да. Дьес солуур түгөһүн тиерэ тарһыа курдук най хара
бэлиттар өрө сыһан таһыстылар, сөттө кичиллээх көй хара
холодук таһнари иһылһан түстө. Ситим туйах тиһа ча-
һарһаата. Ити көһниттөн чөһ муус сөдөлгөлөөк, күр муус
чүрүмчүлөөк, отут бһлас ураа лөһкөр муһстак куһк эһа-
һан аһыр өһүс көлөлөөк, халһаны хаһа суһуһар тиһир
чөһчөк бөһгөһөлөөк, түөрт иһрыһлээк тиһир көһнө иһи
суһдөһ гһна түстө. Оһ гһнаһ иһһыһта суһк иһһыһлээк,
туһһыһта суһк төһуһкээк буһла турда.

УОТ ЧУСКУТААН

Н Л Л Н Н Р

Бууһа-бууһа да...

Бһһ иһһи

Иһсчһт уһла

Вардһи вөдөн буһлаһаһһи;

Төт һалһи отчут уһла

Дөһсун вөдөн буһлаһаһһи

Дөһсөһө тутта тур эһе!

Ким, то 50 келлиг дотергин:
 Хоту халдан киринтигар олоктоок
 Уот сымара муора
 Ортотуннагы муус булгуньнях
 Ордуулаак;
 Ошол терде булбут
 Ошоро тоскоорукаан ошоньбор а 5алаак,
 Төрвот терде булбут
 Тамир тоскоорини эмексин ийлекек,
 Уот соруоньахай
 Удаган драхтар балыстаак,—
 Уот чуску таан бухатмир,
 Эн талонгун
 О 50 улуу Ньургун обургуну
 Отчут-масчит
 Уол оностооку, алдые бараарн
 Тийен келлим эбест нойоол,
 Че, бар кирен кезеен баери

Абаан уолун айагын абатыгтан алыс да кымылан, тум-
 сул тууруттан сурдук да абаран, улуу батас курдук уту-
 ру-батари керен туран во 50-комура иллим-туола турбута.

О 50 УЛУУ НЬУРГУН

И л л и р.

Дье-э буо—буо...
 Ол мин тоукум —
 О 50- улуу Ньургун
 Утулан баран уьукубат
 Олус уук кыа.
 Олорон баран турбат
 Улахан сыйба кыа.

Ону уутун алдытан
 Улугунар дахына,
 Баспни-атахыни хайнта сеньнылаха,
 Баҕар тынаны иһаллыоҕо...
 Дье, оной тоһоһун иһалыттан
 элгем кермете,
 Адьарай уолун аһаҕар
 Анааласк буоллахына
 Дьаан-сөөк кордоһун!..

Халыт тигириги хайтан
 Кара бадик ханыни тоһоһом.
 Көнһыгес торҕо тынаны
 Кун сириттен кетуттөм!
 Сеп барда серен
 Ок барда оһоһун!!!

Кинилер дьэтек дьонор, хоһучула төрдө буоллун дьон
 оһоһоһуулар кэһен барылар, сулуһестерни сулуһескэ, батас-
 тарни батаска, хатан бһлөх төрөни хатан бһлөх, ситим кы-
 ннактарыни ситим кылаһына тьһерсөһнөр, дойдун иһө хо-
 һоһуу тордуулааск уу күрдүк долгулдуһутаннар оһоһуулар тык
 суһан, кылаһаһытан кыраһыан кырен барыһытара. Септе-
 төһөн сеп ордордоһо, баһыни уһуу сисыһытара. Эр өтөр
 кыһыккэ айны кыһыте, аһаһыни уолун төлөкөһитөн аһалан
 айны бһраһан тьһербитө. Оһоһоһа аһаһыни уола аһытһа-аһ-
 аһына ситта. Оһу оһо удуу Дьуртун кыһыккык уһуууу-
 аһаһыни уолун бһраһытан тьһерсөн туран иһытте.

УОТ ЧУСНУТААНН л л и н р

Иддй - иддй - иддй бийн...

Дай - дай - дай бийн...

Итаатайм итгичитын,

Согоотогун согучугун,

Дбитайбин - халаахайбин,

Дбаккабин - дьойокиофун...

Ою улуу дьургун обургу

Ол да мьин,

Датирьххин аагырбисави!...

Дье, нойсон,

Хайа бу мин эрэлдөөм да олерон

Тусх улахан аатын илэнг буолмайд

Хата дугаар:

Иин дойдубар - сирбөр

Уоран-манан киллербат

үс айин килтээххин эбест...

Хара тытын хардагыгар

Хайа бир кыи талан илэнг буоларайт!

Слорумо - сүтөрүмө дөө

Үтө сангалаах күтүөтүөм!

Итик тыбин илэнг даат

Көрдөһөбүн - ааттаһабын!

АЙЫН КИИТЕ

Итин истээт: "оо, амаары абасын уол, халыг

халыг хайда, хара халынын тохто илгичинэ этинг эте

буолаба - че барыах!" - дээн баран абасын уолун туус-

тарлан кэбисте.

УОТ-ЧУСКУТТААН: Сартин-дойдугун катта бирастымынжар
дери, бултаан-алтаан, веннени-курды-ален
сиехини кайдалас эре!

ОЗО УЛУУ ПЬУРГУН: Абаны ачкытаабитин, ааситин-хуорбу
туг бусуо, ани додугар кнабан тийнег
суога, че бар бултаан алаа!

Уот чускууттан барар. Озо улуу Пьургуни ая-
луук мамыгар стьургестен аларон ыраа иллар.

ОЗО УЛУУ ПЬУРГУН

И л л и р.

Аны аналлак аял луук мамы ичиге
Аан ескел,

Курво мулгун

Кемис тоноруу

Кун муолай

Хотун эдыиенел

Элер тыбин

Ичигес самыр курдук

Истен тур эре!

Хотугу хонорой маган калланын

Атыгар алахтоох,

Отут билес ураа лонгар муштук,

Крок эбарен агыр орус келелок

Уот чускууттан бухатир келен,

Оксуан хотторон баран,

Хара танын хныгар,

Ус айы кымын

Истен азороруттан, бардоран баорак булар

Огно барар кунги буолла...

Уомон тилбег ерегейде

Текселөө

Нескилле келсеен кулу!..

Дале-луук маа кычыгыраан-кычыгыраан баран,
тобетуен хайнастанар. Аан дойдуну иччиге аал-луук
мас ныйттан көргөнөөх нэхсүгөр дьери быган олордо.

ААН ДОЙДУ ИЧЧИГЕ

Дье--э, дуо кутукаам...

Аҕас кынылаак

Нөгүрөөн таас дьылбегин урдугер

Биебейдеэн веркөһнит

Алтан твостөөх да барайым,

Урукку үлөҕө, ааспа келге,

Урун аар тонон

Иккэ харак иччитан

Аан-көрдөн,

Аан дойдуну иччитигер-- миехе ылыгыга.

Орто дойдуга ураанхай саха төрдө буол-диен

Төлүөлөөн ылыгытара баар өтө.

Дье--э, дуо кутукаам,

Аҕын кыһыга абааһы аймарыттан

Сүлөх ылыгыга сүж эбөөт,

Сымаһа тыһи ыһынан,

Алҕас суолга алдьанаһаһын

Сөрөн-сөрбөн да биебиксөөм!

Вараары төринөн баран

Баран көрдөһүн дии,

Уу характаак утары көрбөгүг

Ситин тыллак снтарн эллетин!
 Билр бейег икки булан эргалинг!
 Улун-анжал, куотел-анчала
 Буоллун!

Ыраламчы-торилаччи быгасты да бибобожми!..

Аал-дуук нас уруктуун курдук ошон кавлар.
 ОБО УЛУУ ЫУРГУН: Уот-чускуутан обургуо чей, айланан
 кыгвех эре!

УОТ ЧУСКУТАН САНАТА: Бардык-бардык.

Эмисе элиг, чагылган, Хара кудеригинен
 нымлан Уот-чускуутан бериксе тмөн аар, ол кенит-
 тел Очо Улуу Ыургун иккан барер.

В И И С.

11. КАРТИНАТА

Ус курдуулук маған урана кестер. Утиктвоолт кур-
 дук ус кыс урчаларын тамгер туран эре кетер
 курдуктар. Ироак букаарлар айланан шер тмастара
 иналлар. Тмис чугаанан келер. Айланан шер икки бу-
 хаттар тмөн келенер, абаны уола аага баран баран
 токтоон, айны уолун суолун кыргытар буолуу тмөн
 баранар, ортоку кыс ирмалж буола турда.

УРВИ ВИКТЕИДИЧИ КУО

И Л Л И Р.

Очо улуу Ыургун бухаттар
 убайдах доборбуот;
 Айан кыште ассигитт,

Буол кичкете утамынныг буолус...
 Ураһа да буоллар дьабитатер киирен,
 Намс да буоллар аста аһаан к
 Көрүү даа!..

Адьарай уолун ээттээтэр
 Албыннан айаннан иһеҥин;
 Оһно киирэн
 Улахан иедэһне тебиллеме да убайбаты!..
 Хата бийигитен
 Харахһинан хайҕабиттын талан
 Сүрөхһинен сөбүлөһүккүн сүмүрдөн
 Үөтөн көрөтөн
 Төннөхкүн төһөлөөх буолуой!

Ити тын итээт абаһы уола икөөн тыһаан!
 «Ээ ити албын айытарм китта айдарра, тускей күөмкэ-
 дэи китта күтөннөһө туһуһи үө хата турганник
 бара охсуох!»--дэһитэ. Оһуоха Оһо улуу Ыургуһун--
 «Ити хайан мөһөк тын итэҕэйбиһин итэҕэйиһиһи!»--
 дэһэн баран үрүг үкээрэйдэн күөнү түһүрө көтөн
 аһаан бара турбута.

Икка доһор кыргыттар үрүг үкээрэйдэн күө
 үрдүгөр саба тһө-тһө бирдере иһаллах буолбута.

ДОБРО УТРО

Н л л и р.

Иһиһиһи, ай-айыһи
 Абаһы уолугар
 айыһаһи,
 Вострот уолун
 Көлдүт тыһыгар киир батэ

Тугун бакас кычкееби
 Утто тилбизин илимнатын
 Улутеро элекке булуога,
 Неге тилбизин кириметебин
 Келсениге элекке булуога
 Кенебизин-кенебес
 Хокутун хокут, бабар,
 Ангар отто суук дыктары
 Илар кунга келебес...
 Бизин дылга биздинчи бироксай!

Хаарыннак балтынтын
 Атабастан-бадан асактарын
 Абактын ини олоор,
 Ий-ийбиз!

Дофор кыргыттар Укээрдесин Куну кото-
 белер.

В И И С.

ИНСИС ООПЬИУТА

Абад-дир абадизах артыктак, кулу дир куранка
 илимнатын куранка дойдунан айаннан постилер. Ошо
 улуу Иуртун сир билбет кына бизинтин абадизин
 усунуунаан хаала собуе багына исте.

х х
х

Борук-согук, бедна-будве дыле ие. Ошо-мина
 олтур-болтур таас оронордоок. Уот Чускуутан абата

Онорс-Тогвоорук, ийете Тимир-Тожсоориги усина убайа
Муус-Волудьун бухатыр Уот-Чускуутаан ютөн тускутут-
тен солуван ере ергешене тьеллер.

УОТ - ЧУСКУУТААН

И л л и р.

Мин кыя
Орто тугу дьаһыл
Дойдуга тахсаанн
Озо-Улду Идугун бухатырга
Олох кыс булан таерих булан
Учалдыбар киллерен
Ускуван ажалын
Чей эрей
Муус-Волудьун обургу
Синьельалан тьы тахсаанн
Ити
Орто дойду улдыһайн
Умса ууран
Оуси саалин сулуван
Иттенери бираһан
Итирин итирдөөн,
Хаанни хаатга таммалацканса,
Сматан сыиска бумку Ибакка
Астын-чоллун тардыл нойоон,
Айан кыһте ачытаатан

СҮҮС ТОЖСООРУГУ ОБОНЬЬОР

И л л и р.

Буна-буна бунака нохойдоор,
Былгытты үлөһө, — аасит кэмго

Буор хара суор буолан
 Хллааны харбаар
 Хайаны урдун
 Хааыргын кетен истэхтине,
 Икки харак ичиге
 Төрөөн ситаннар
 Именгэх баҕаһык
 Ханытын хаалбиттариттан,
 Куулахам кутубте,
 Эт-этим селаситта...
 ол Ою улуу Чургуун оҕургу
 Уруг аар тыйонтон
 Сана айыллан сытар сурахтааҕа
 Дьэ оч кини бейелөөх
 Сүгүн сүүгүн оҕустарбат,
 Ааныһнаттан хаанын тохторбот
 Айдыаххайдаах кини буолуоҕа.
 Хата,
 Атаһын эргийн төлөөһүт,
 Ааттаһан-көрдөөһөн
 Аан-ийе дойдутугар
 Атаара охсуҥ!

ТҮӨНӨ СӨТ ОҕОҢЬҢОР

Н л л и р .

Түөнө Сөт оҕоһуор
 Түөнөри түһүгү көтүһөҥ.
 Хата бар,
 Муус Болдун бухатыр
 Түргөһүк тахсаһыһы

Түгнөри биеринги,
 Бухатыр кыя
 Муньных баыи,
 Тылмаак сийааҕи,
 Сүрөктөөк биарин

Сөмсөбин иллере тарт!

Булчу-түни мунутта,
 Үөрүү-көтүү үксөтө,
 Өргөмөнн-урбаамни
 Мөхөй би-чуохаабин!

Мууо-Волдун Бухатыр сүгө өхтөр сүлүгөан өрө
 тутан, хабарҕа биһар хааннаах батыбатын төннай тыйах-
 танан, эт-эттир элик-хара маан илбамитинан хотанан
 каксан, эник кара маан сүгө ууран туран, онтун ийи-
 лиг-ийлиги тула эргичинни турда. Аһи уолун абарыт
 хараһыттан хатаат уота сардыраата, чокуур уота тоһуна:
 үө билас көкөрөй өттүгөр таштары баайа - сийдэр кыргыска
 соһьһүүр кыргыскаах китини кылапачипитинан өрө суһуан
 илан абаам уола арбаар төбөтү биһа өхтөн лөглөс
 гыннарбыта. Ити конниттен илгитен именден, талыттан
 тийиһрөн абаам биһин дьаардаах уоратайдарыгар көтөн
 түһөөт, - конноһон олоһор оһонһордоох эмөөһин түөс-
 терин, үрүи юмүс илүүтүнөн өтөрүтө түһөн өлөртөөн
 көбүтө.

Ити конниттен, уруукуттан өксүмүлөөх, өртөн ила
 өстөөх икки доһду бухатырдага эһе иккелөөх буолан ба-
 раннар ирөөкх сүгү көчкөтөрүгөр дьери илдьи көһөн-
 нөр, тон сийи тобуктарын хараһар дьери тобулута
 үктөөн оһуннаахтык өксүһан, хааннааһынан хайта сийһы-
 нан, кырааһынан биһыта кыраһан иһрөн барытара.

Инаа ворудех аби уола кылаа кырен барыта, хото
ворудех хотон барыта, абааны уолун итинтон-мантан
ишлатан, онтон-мантан отон-көтөн барыта, Улугердех
оттугер өрө мектерен, сордоох тьегер тавыары халаар-
дан сире сетте бечееһей быһа бираһан тьегерен баран,
хаан салбаныкы батыһаһынан хара баяһыттан хараһалаан
турбута.

Абааны ханас хараһын уота үртөс хорһолдун буо-
лан сире онколатон тьэ-тьэ саналык буолан бара
турбута.

УОТ ЧУКЧУУТААН ХАРАҢИ ИҤИҤЕ

Итыр-ылыр.

Иһи-иһи би, аһи аһи би,
Орто дойдун одунаһа
Оһо улуу Иьургун обургу
Уолан белеһин умсаһу уурдун
Иһе уустааһ иһердиг,
Аһа дустаан алдыатиг.
Холуһун холут,
Кыһс оһон иһитини даниһана,
Уол оһон оһоһос тутары саһана,
Оһоһун ханас өтүһөн,
Уокка буоһат, ууга тһиһерет,
Сһиһей өрө буоллар сһиһ
Тһиһер дөрһөһиниһиһ буолан
Дөһөһиһен өрө ктөрөһиһем...

Кураһаһах күкчүр иһиһе
Хобуоһаһиһдан удаһан
Хотун эдһиһиһиһи

Ираах да буолларгин чугас буол,

Суох да буолларгин баар буол!

Ийбэт ууһун иһиэрбэт

Ити сир сиксэт

Сүлүстөөх сүрөһүн,—

Нөрүһөр көхсүн хаанын

Көнү уулун нөрүү даа!

Ний-ний, аай-аай!...

Дик-дик харах иччиге сүтөн-өһөн ираатан бара тур-
да.

Тугу этте оҕолор дьөгүттэ бэйиги кыһыт дьондоо
гына тура түүһүн кытта, хантан кэлбиге биллибэтэҕэ,
эһөр олүү тымр киргилэ өрө көтөн көдөһөн кэлэн, Оҕо
улуу-Ньургун өһүс бэйигар олоро сылдьан көхсүн өһөһүн
уулаан кырен барбыта. Айыи кыһиге араастаан араара са-
таабыта да, кыһан араарбатаҕа, тута сагаабыта да
куһаатаҕа, олоро сагаабыта да өлөрбөтөҕө, өр-өтөр
буолбакка, айыи уолун араҕас ханна аччаан барда бы-
һыһаах, кудунах мас кудук кубарыан кубарыччи тат-
таран барбыта.

Хамныра улам мөлтөөн, улам сымнаан барбыта.
Танас кудук наһаабытынан, сөһүөһүн билдьаһан байаат-
тааннаабыта уһа түүһөн окто-окто иһилээк-тоһуктаах, иһил-
лээк-хамнылаах буола сылдьыта.

ОҕО УЛУУ НЬУТУУ

Ньлһир.

Аһыта бии-аһаһа бии...

Өлөр олүү тымр киргилэ

Өһөхүн уулаан өлөрөр кыһе буолла.

Творт халлаани
 Твотгу тэбелүү төрөөбүт
 Твөллөөх берген бухатнир оФургу,
 Кувун уолун көмүскүү,
 Ааныт уолун хармстни
 Келен көрүөккүн теһелөөх Фолуой?
 Елер кун үтүрүде,
 Хаалар кун хабирайда,
 Абытайбын-аваккабын...

Халлаан твот өттүөнөн твоттаак-баттахтаак най хара
 билиттар ерүте эдаарисниттара, уордаак этинер татнарн
 дьааныйттара, уоттаак чаыраттар суурусуттара.

Ол Фолаат турген сиримлөөх Твөллөөх берген беле-
 тинен буолан берис гына твөлүтө, олүү киргилни тобетни
 сийгинен хайа охсуфута, Киргил тобетнин хайа охсуллаат
 салахай сарафанныах кучай угууда икөөтөллөөх дьете-бааба
 буолан эргилен дьигиһи - дьигиһиһе, тула холлоуктуу сана-
 лаак буолла.

ДЬЕТЕ БААБА

Эчкиһе-эчкиһе,
 Ийликкени-таһыккени,
 Аны уолаттарын ааттаахтара,
 Кун дьонун күчөөөхтөҕө
 өлөрүүтүн өлөрүүтү да буоллар
 Мина ини
 Саргы ини таһалаһи
 Түһе ини кутуһугу
 Төгүрүк оһоһу
 Туһах ини туттунуһугу

итәсәс илииләешитәт,
 Утәс дьон үхүстәен
 Чәй әрә түргәниң
 Ани бәрдә аһының,
 Ани бәрдә быһа охсун!

Түелләх берген "утәс ат кимһынта соботок, утәс
 кыһа тыла бәир, әлвәг буоллар сүгүн әл"—диет уһун
 субуһа батанын төбөтүгәр, "пәлк" гыһа сүлән баран
 буорға батаны аһыңыгәр, аһаны кыһа әлән төртәс
 гыһынта, үөн-көһүр әрә һыһыла түсүтә.

ОБО УЛУУ НЬУРГУИ

Иллһар.

Дьә -буо, дьә -буо...

Түелләх берген

Тәһон убайы,

Әләр күмәр әрүһүбүккәр

Үрдүк-сүһкән төрүһкән

Ихтәл буоллун!

Хара тинһаны

Хара биктәртен хараһыһыһкәр

Үрүһ тинһаны

Әлүв бикһаттен әрүһүбүккәр

Үөрүк-көтүм үккән

Өрөгәһүм үрдәен туран:

Үрүһ күһүһ аһыгәр,

Үктәл буоһүм үрдүгәр

Үсдән түгәһаттен

Өрә күбән таһсанһар

Әлүвләх өтүһкән дьәһәһ дөхтәрһнә,

Өлөрөн-өңөрөн

Үртөлөн туруом дөн,

Үрүн кимимен андагабаси!

Өлөр хаалар кимер

Өрүчүстүн курдук

Өрүчүе,

Бышаабини курдук бини

Тураар да убайнам!

Ханай баай хотун ийелеек

Анди баай тоюн аҗалаак

Үрүн Үкөөрнөйдөөн Куюну

Көргөннен көлөөтөн,

Көрсөн аяаңи көккөлеттерен,

Чороон аяаңи туттараң,—

Сүтүнерен илдьомин,

Алаа дьне теринен,

Аал уот оттон өлөрөн көрөм!

Уууҗут улаатин,

Дьолсүт тубустун!

Бидан-тегел дьылга

Биралыа бирааа!

Бирастылаан хоолдуктуу хонкуан эрдехте-
рине бине тгьер.

Б И И С.

Сардагалаах кунгутун
 Саньшан бугеен сарайбт,
 Куннеох иня халлаан
 Кехсүнен бугеен норуубут
 Күн айни оёотун күүстееёе
 Оёо улуу Ньургун бухатнар оёургу
 Тийен келле бийнлаах...

Чейин эре,

Ханас диеки хавилхалара
 хаятын

Хасты тарды,
 Уна диеки улаан сыгына өкторон
 Уулаёас сыгын белемнеёе!

Даян этен бүтөөт ханас диеки элс гынан
 хаалар.

АНДИ БААН

Или эмээхсин үбелеск саангар сивилалы илиге,
 Тух эре орунааы эттёе буодо.

Чей субан туруйа уолаттары тьерген томттан
 тыйинне тутун, снетен киллериги Иинды кылаак
 кыргыттар, олокто уурун, оронно суруни!

Бухатынны снетен кинрен олождолор. Тонторёо-
 лоох чороси ~~ааааа~~ ааааа кимас биереллер. Ону
 биирде хантас гынараран бараан "Маскитыи хагайин" -дөөбтө.

ОЮ УЛУУ НЬУРГУН

ЫЛЛЕГ.

Дьё -буо, дьё буо....

Анди бай оёоньёор,

Ханай бай хотун,

Мин Оёо улуу Ыуггун джен
 Орто дойду дуоланин
 Этор тилин
 Учигес самыр курдук истиг эре
 Оьиги
 Викув дьоруо аттаах
 Урун урескидөөн Куо --- джен
 Ымстаах уьугут
 Олу
 Одох келсете
 Олохуттан уччуан тийен келлим
 Оутуугум кууьун
 Сулууга ууран,
 Атаьин сиьини
 Аьинга ааьан,
 Эрбейин эьинини
 Элбех кьинге сьиниллел
 Юьокитин
 Вьордуйгит да ила,
 Вьербетергит да ила
 Ыар сьиниллээх илдьит
 Тийен келен тураьини
 Эй, ээх тилгьитин
 Эте тардыт

АИДИ БААИ
 ЫЛДЫР

Тегут кьин тегуоёо,
 Итик кьин иччата
 Аьин дойду ааттааьа
 Аьиниан тийен келбикени...

Ол бийиги оюбузугар
 Урдук халмаантан
 Олуу уолаттара,
 Хардааччылаан мөхсөбөл,
 Эксөкүлөөн мөгүстөй
 Ол гөшө
 Аллагаа дүдү абаанылара
 Кытыгырас сыраангай
 Тымар чүчүчүлөөн--джен
 Барыга творт букатыр
 Төгүрүк ошл кытветтея
 Оморбу тара.

Ол иһин
 Уус-аас байлакк
 Уруу бар томон
 Иллектаах иллекчинан
 Сүрдөк дүчүлүнөн;
 Олоһоһо оһуордак,
 Кетек өтте кереникстаах
 Ныгыл шас мөчиги
 Түөттөрөн ситар.

Оһу иһи кыһан көтөһүт,

Ол иһи оһоһун

Оһоһ иллектаах!

Оһи баранин
 Көтөһөн көр!
 Урууһут уллатин
 Дьолһут тубустун!
 Эһиһи күрдүк
 Эренмербит эһи эре бааргин
 Уруу-хуску,
 Саргы-дьаһаан буоллун!

Одо Улуу Ньургун -- "Чыста" буолаа твэн ситар
 ньгыл таан кетүбестөрүн да кетохсөр кырыбн" --
 дөн баган тахсаан онестор.

Э И И С.

11 КАРТИНАТА

Ньгыл таас мөөчк твэн ситар чыста буолаа.
 Хатаан халлаан уола хардааччылаан мохсоол, тоёо
 халлаан уола ёксокулеен мөгүөстөй уонна аллагаа дойду
 абааньлара кытыгырас бараанчай, Тамир Чувччен баал-
 лар. Твэрт ани таас урдүгөр дөгүөөн олоорлор.

Чуг тигалек твэа ньгыбэн, бухатлар ньа
 алаанан ньер бьынта буола. Элар абаань буха-
 тырдара баан ороонноё твёллар.

Одо улуу Ньургун отологугар кален дьырес
 гына твэр.

ОДО УЛУУ НЬУРГУН

Ньыры.

Су--буо, су--буо...

Кудерик чынаах

Кестүбөт бинестере

Тоёо манна чогүбтүгүт...

Бу биар дьахтары

Хас гынаан үлестен

Млан бараан

Олоругут буолуойт!

Хата улуу кутүрдөр

Утүөнөн баан төһинен

Үлестен сөнөн баран
Тенивохлутун төһөлөк булуой?!

ЫҢЫҠАС ҢҢААНЧАН

Иллэр.

Итибитинен дүлөй, көрбүтүөнө мөөнө баһайыччи дуу?
Ити ыңгыл таас мөөчкү ситар, ону ким ымадан көтөх-
лүт — ол дыктары ойок илэр!

ОБО УЛУУ ЫҢҠУН

Ониук буоллаһыма, көтөхсөн да көрбүтүн эрө!
Чей эрө Ташар Чууччулээн көтөх!
Ташар Чууччулээн тобугар дээрэ таһааран баран
төлө ымыктар.

ОБО УЛУУ ЫҢҠУН. Ытыгытас ыраачай эи көтөх.
Курданыгыгар дээрэ көтөһөр.

ОБО УЛУУ ЫҢҠУН. Ыккөкүлээн Мөгүөстөй көтөх!

Ыккөкүлээн Мөгүөстөй твөһтү ташыгар дээр
көтөһөн баран төлө ымыктар.

ОБО УЛУУ ЫҢҠУН. —"Үөдөн уолаттара айдоон дөрөн
тулун" —дээн баран ыңгыл таас мөөчкүгү ва суһахтээн
эрө көтөһөн таһааран саныгар уурдан туран аһылаһах
буолла.

ОБО УЛУУ ЫҢҠУН

Иллэр.

Дье-буо, дье-буо...

Олоһоо отто онуордаахКөтөх—отто—көрөннө

Көтөх отто көрөннөстөх

Ыңгыл таас мөөчкүгү,

Күтүктөөн оларор
 Ке стубет уолаттара
 Керен турдактагына,
 Мин кызыл котектун!
 Урун үкөрөйдөөн Куону
 Мин ойох илар Фуоллум!
 үөс дойду үтүөлөрө,
 Аллараа дойду ватсаактара,
 Орго дойду уолаттара,
 Аан дойдум, аал уотум ичкитө
 Бука бари дьобелей котиг!
 Түөрөйм өлүкө, уруум улаатта!

СӨСӨНДӨН КӨТӨСӨН.

Се, ити үөсө дойдуттан айыи бухаттыга котектун,
 абары кызылбатын мен айдарылаах ымыга тасо мөөчиги
 котектүкүмөн дьахтары күрдөрбүкүмөн билдеем барнам
 мен үөрөн вавөгөлөөсүн дусэ Дье оччотунэ миксигт
 мьааынан, сузудуктукт законунан бинаасоооооооо. Иим
 мөлтөх өлүк, ким күчүтөөк дьахтары илчиги

Ити тили көтөт абары уолаттара бари: «Засмай сеп
 дье түсүттөрө». Ол гөинэ бари байо-бөбөлөгүн сир-
 баттыгынан барыттара.

Ою Улуу Мьургун обустантөсина ачаран бьере-бьере
 уоскуталы сатын билдигите.

Улуу күтүрдөөр уоскутун, тохтөөн бөдбөтун эре!
 Сүгө хонтофун сүбө, хөтөр сүбөлөөн көрбөтун эре!".

Бари тохтөөн истөллөр.

"Бу турор аяк салылаах айыи сабага хашыга
 хааннаах баппыснота уурай барамыт, оол турор унаар
 халлааны аалынар Очусо тасо хайаны оройунан эргейси

сүүрэн, манна уут калбит ньн, ол дьахтарн
оох илжигтээх. Уункууут мурдун соуор тахон-
батын дөн улаханник этэн туран хааннаах башино-
ката бөрөнхөхтөөхит.

Ханан-ханан барабит дьотехжэ манник:

Маллар барар:

Эргийн конус чиреллээх
Эрдээн долгунаах
Итаа муора алин энгэринэн,
Ноуоктаах эвртантаах
Нуус тууду байтал
Хоту цунугули
Бяаннаах биганнаах,
Уулаах остуостээх
Уот байтал унуоргу өттүрэн,
Оол турар очуору
Ороунаан эрдээн калехит.
Ким уут калбит
Аар хатын халытан
Арама суохтаах:

Барн сөбүлөөн, хааннаах башинокаларин-тарбах-
тарин халыта ньн хаанаринин хатын баён баран.
Сисоа баран хааллилар.

Ничиктын-ничиктын нотанан, охто-охто олон, со-
рохторо кетер буолан кетэн куттунсөбүтэ-сорок олун
куогана, сорох сун анра буолан, азиннара араас
ним буолан, араа айы уола тус туганан
турар боютинен өттүрүтэ.

Бухатирдар бөлөлөрө нөстүбөтөр да тыгаста
улан ирээтэн ирээтэн, халлаан саба калыбит харан

бынт улам армилан-сирдан барыта. Онтон тнас
улам чугаан, улам уластан келбете. Очуос тнас
тобетун ааыныларгар бари кестен баран сушттэре:
Ою улуу Ыуртун суурен ааспта оор буолтун кен-
не абааны уолаттара араас кэтор, араас ннн вен
буолаи бейе-бейелэрин кэнниттен ор-ор буола-буола
келен ааыалара кэстутеллар.

Тнас уластан келер. Ою улуу Ыуртун ушт,
оттон атиттара бари иле бейелэринен узуу-сузуу
муньяустуфуттара.

Ою улуу Ыуртун ушт келен кэтинг төрдүгөр
тура тына баран ири кэллэр, төлүк туоһар:

ОЮ УЛУУ ЫУРТУН
КЭЛЛЭР.

Хасиыах бааныыскабын төлөөн,
Хайалайттан да мин ушт кэллим,
Харахсаах бары көрүт,
Кулгаактаах бары хотун!
Уруг Укөөрөйдөөн Куо
Слүү уолаттарын анал буолайттан
үлө саас тухары төлөрүттүн.
Өрөгөй үктөллөнүм,
Верүү нэтуу үрдөөтө!

Бари муньяусталлар.

ӨНӨКҮЛӨӨН ИСТҮӨСӨН. Ээ, ол эи ааыныа көр-
бөт дьору аян суолунан ннтин баран, бейог бнн
кэлбиксин, атаһын баыһатыннан ннндин дьору ги-
наһын дуо?

Хата истини

Цллаан барар.

Хата кыи

Харыта кувствок,

Халсафашнан ордук

Дьактың илмин - дромит,

Ханиа да камнаабакса,

Хантан да кеме кердөөбөксө эре,

Хара санавитин

Халмаак багыниса гылан

Халмаак баталайтинан

Хайыт синыыныытүмгү

Укуакху тун урусхалдан баран

Ойок дьактарын илан

Орто дойдуттан барар

Барар кыны буолма

Чо! перениг сөрбөниг,

Сыостунг ожууун,

Дьин дьен сыбызиг,

Абаань дьен харысташыгү

Ити кинигтөн кыскалсын Ногучекой халмаак багын-
 багыннан хаардагчылдан мохобол дьини бына охсон
 туһе ронто. Ого улуу Шургуи Ташир Чутгачоной киниге-
 таак үгүтүнөн хайыттахтара багын хала, Цакто-
 лок төлөн болуо сүрөҕүн тоһо түлөн кербонго.

Ус- бухазыр хаалан, үгүн чула кыса сымдан
 түбөспиттерин дьеле, характаргар кербүттерин хала түстө
 сымдыттарга. Тнас, уус ожууу...

ӨКӨСҮЛӨН ИТҮӨСТӨН. Илтигирас бараанчай илт өрө!
 Бу соботох айы уолун иккелен кыллоон буоччу-
 лаан, сөн алаан сөнө кыллорон баран, бө-
 бат өрө хаалан, каллаан дахтары бидьас-
 тахытына ордук буолуо суоҕо дуоу

ИЛТИГИРАС БАРААНЧАЙ. Онук-онук! Дьаабатын аҕы-
 ын үө, тоһотоҕун тоһуун үө буолла. Чө
 сии өксүөк!

ӨКӨСҮЛӨН ИТҮӨСТӨН. Чө оччоҕуна эи өксүө,
 өксүөк дьөгү миң динььаннам! Онтон миң өксү-
 үөм эи динььаннам!
 Өксүөкхтөөн иһэн биһиги кыһыт өксүө өмүннөн,
 төбөрө төһүнөн иккелен барыта. Илтигирас бараан-
 чай илтигирас түүн көһө.

Утааны буолбакка өксүөккөс Итүөстө өрө
 көтөн көлөн өксүөн барыта. Суҕо-суҕо көтөн, бара-
 бага көлөн, сир үө хотуну сыйы уотунан бутуй-
 бут курдук сирегарбиттөрө...

Оҕо Улуу Ыургун эт иһэн алайда, сии
 иһэн сийада бийиһээк, өксүөн оннугар өүс-
 тарар өрө, төбөрү оннугар төһөрөр өрө буолан бар-
 да. Улун санаата кылгаата, киһи иккө кыраата.

Оҕо УЛУУ ЫУРГУН

Иллэр.

Су-су, су суо...

Айы дьонун харыһар

Абайы уолдтарын

Алахтарыгар кинер киним буолда

Киним дьонум кыһыкылар

Кестубет биньин
 Кенсугте булар юнум нелле
 Анай-туонай абаин,
 Суенай-туонай сугубин!
 Твэллэх берген бухатнар дозорум
 Тургеник тургеник келе охсон,
 Кенъльвас торъо тинами
 Кун сиритер огту охсуу!!
 Цраак да буаларгин
 Чуга буел,
 Суох да буаларгин
 Баар буол!!!

ИТИМЪРАС ИГЪИЧАН

Ёе, ани кыабат кыи митер дуу
 Хата эт элбегеёе, ас укеееёе!
 Кулен алларастыар.

Дьед калабанах ала холлоругу тинири
 саттылаан, аан туманы ере куврден Твэллэх
 берген баар буола твонув.

ТВЭЛЛЭХ БЕРГЕН

Иллэр.

Дье - буо, дье буо...
 Айи айи'чи
 Ала'астинрте эиннабит
 Адьарай дари,
 Айыгитин-хара'итин
 Арагаллар кувлат буолла!
 Тордохтоох ньуургу тун
 То'ута сьнььяхит,

Юрдөөх недескитин

Керде соньнуохгут!

Сөгөһөтөһө дьен,

Өлөр куньуттгер

Өлүү суолун

Туора барар буолаһаҕыт!

Сеп барда серениг!

Көгөһөп турар Кытыгырас Тирваннаһы кытта охсуспах-
таан ньөн, кыһан-хотон өлөрөн-өһөрөн баран Мөгөһөстөһи
иккөөһө кэмэлөөһө муһ-маһ бөһөнү тьһөрөн, сыра бөһөлөрүн
эһөн турар, өлүөр этин төрөһөстөһөн, дьһардаах этин
тарһатан, ыһлаах этин ыһкаһдан кээһнэттөрө.

ОСО УЛУУ НЬУРГУН

Ньһһһһһ.

Дьө-буо, дьө буо...

Тьөллөөх бергөн

Тойон убайны

Өлөрбүн өрһүүһүбүккэр,

Хааларбүн харыһыһыһкэр

Баскыттан атаһхар дьһери

Балыһы-салыһы

Балыһы ба буоллун.

Бир үтүөһүн

Биеһинен телүөһүн.

Эн иһигэр өрһүүһүбүтүн

Элөрдөр.

Кирдьяһастар сеһеннөрө буолан

Келер кенчөөри иччакка

Көрсөң буслуча!

Ден исе дойдубутугар

Айны дьонун

Атэлектеари адачыбыт

А Саанылари араарчыбыт!

Эрей торде ирнан эйинин,

Мун тушчуута манан ошынчыт!

Удуй-туокул улэвчын!

Эшэбыллаах санаалах убайы

Бидан дьылларинан бырамылар

Бырамылар бырамыай!

ТУСЛУКХ БЕРТИН

Су-буо, су-буо

Мин дьотөх кыы

Анныбыттан

Ханны саада өрө үтөн,

Урдубуттен мин

Хазрын бөтө баттан,

Өлсөрү гымачын

Өрүлөргө аны кутуун суох буолла!

Аны ииктин ийиран да

Асыраанаг суоҕа.

Өбөхүн илан

Өбө хоретөн

Өлөх өлөстөн

Өлөрсөр!

Апаардао айжал өрө аргыстанан

Айаннаан көр!

Бидан дьылларинан

Бырамыла бырамыай!

Бырамыай даһан эрдехтерине быыс түйөр.

БЫЫС.

VIVO КАРТИНАТА

Анда баян ошоньор ураатын тая. Кийи-сөөкү
муньбушту бут, оныньуу-көр дөлейбит, уйгу-бийег тардыл-
лыбит.

Унээрйдене кув ачалаак илетин уонна Очо улуу
Ньургун инвалерагер кичрен туран ирээ иллар.

VIVII ВИБЕВЕНДЕН КУО

Иллар.

Су-буо, су-буо...

Алдытар бадалоох

Алдыркой аргыстаах

Адырай айыаһын

Анала буолар кунер,

Анын харыһан илбит

Айыи уола

Аналлаак атайы,

Туһаныах доһотун

Тус бейетер нубайан

Дунит-сунен махтап

Байыба буолуни..

Кубей хотун ийом

Дар тойон атам,

Алтан чубраан алахтаах

Атах тегэни улаанит

Атас кыргыттары,

Аймах дьонум

Дан ийе дойдум

Бука барыгыт

Бар личчи-торалаччи

Төрөтөр оюлут төлкөлөөтү,
 Интер оюлугут күрөөлөтүн!
 Дьол тосхойдун, айбал арчынна!
 Бирин-тегел дьалман
 Бирин-тегел да оюлор уот!

Аралдыт кыргыттар илли-илли дьарооноонен төбөн
 келен кыс алаша итер буофур богузалаах, оошл из-
 тылаах, ирри сийктөөх дьабал бертөөтүн көтөрүлөр.

И Н Р Г И Т Т А Р

Вари тенте иллилар.

Кылат үөшө күрөйдө
 Күрөгөйбүт иллиата
 Чаыл кылат уотанна
 Далбарыбай чынына.
 Ууу-туокул улаатта,
 Уруй айхал буолла,
 Ускан верув үрдөтө,
 Урдук дьолфут тосхойдо.
 Эрэй-буруй эянна
 Изи атах дьоллонун!
 Илья аймах кэскиле
 Кенчээрүө көтөтүн!
 Луи сор буош богузунун,
 Слут-слутт оюх буолдун!
 Ууу-айхал улааттын,
 Уруй тускул тубустун!

Ы С О У С У У Ы У Т У И

Укуутун оро ууна-ууна.

Кылыс түүстөх күрөгөйбүн кыстубат баһыгер кылы-

чүлөткөн суога! Алтан твостөөх да барайбиз абасын а-
 мабар ата-бастаган суога! Ан иже дайдуар алларга-
 тан аргыар аргыдачына тас сагага уллунакчынан саба
 уктон! Орто дайдуган дьэбилген дьэбилдичине ку-
 раан далай иткенинан саба тутуон, уебеткен үтүөр
 үтүгүдичине куога! Бөгүрөбизинен булут аныкым! Ик-
 киги эре бича охсуон, оройбуту эре отору уолуон!
 Икки атак эре-дэмнети туугар, кин улууна күмчү-
 лемнети анигар, аини аймага ата-бастаганни длен
 охсууу-уотун тууна эре хаалыи суога, ол күрнети
 дуунам харвакко, тиник бистина! Икки атак албан аат-
 танни, икки атак олбет вестенин-бистибат бигдан-
 ни! Икки атак иччата иччилини-көчөөрүтө көчөөрүн!
 Төрүр-веккүр төлкөлөтүн туугар уруу буолун, айхал
 буолун!!!

Ити көннөттөн үрүт үкээрдене куо төкөө уокут-
 тан үс хамбак хаан, алларга уокуттан аччо кирбас
 эти бича уурган илбита.

Б И И С.

Handwritten note:
11a 11b a. 11c

ТУГУМ СУНУОХ
ЧООРУОС СОТО
ЧУКЧАЛААҢА УЛУУСЭЭНЭ ИРНАТА.

Тудбана тордугар тереэмнун
Дорбоох Охонобой абаланаммин
Чолоох Инитэрэй эрдэнэммин
Тулан-тулан алаастанаммин
Ньюуччалан-ньюуччалан дьилэнэммин.
Добдур Олоксэй дьунахтанаммин
Тутум *сунуох*
Чоорус сото
Чукчалааҥа Олоксөөнө *Сатираммин*
долгудьуйа *Кускээтти.*

Тулан-тулан алаанам тутатугар
Доскуо синайдир *Силибэ*
Доскуукутур Арамаана
Дорообочой Заһилайа
Чугас Баллаавин
Тула кетутан-кетутан
Тулахачтан тутталлариттан
Долуойунтуур аһардылар.

Онтон -онтон
ЭтэБэлээх сайнликтаахпин
Икки хосгооох дьилээхпин
Уна-уна еттүлэрбэр
Ово тахсан ооньһоохойдуур
Оччугуйкаан ойуурдаахпин
Били-били ойуурдарбар
Обуотаахай бороо сум
Бараахайдаан хаалбитин
Орусубай сиидеотгээхэй ирбаахыбин
Кэтээхэйдээн бараммин
Ватһа хааман тахсөбитин
Уустаайа дьөгүөр
Овоһьһорум кэлэн, туран
Огдооботун туһунан онолуйан
Кумаардарга сэттэБэ
Куһаастарга буһардава.
Куһаванн эриэхсит.
Нуру-дыри буолан киирдим.

Онтон-Онтон
Саалһыр кулун сахсырбалаах
Саамай кыһыс саадьрыһнаах
Сабаан саһын иһекэйим
Барылбаниһыр куһааһыгар
ВаВарахтаах саадьавай иһавин

Баргалаан хаалбортгик
 Байбаралаах сийдэс ирбаахибни кэтэн баран
 Балыктаах тнатыгар
 Батрба хааман тийээхтээбитим
 Байрмах Байллай дьаабал кесос бгэрэн
 Баттахтаах санныбиттан кууһан туран
 Майаачи бевену майаачилаан
 Манкырааччи штатта-штатта.

Онтон -энтон.

Кугас чорунуок сийдэс ирбаахибни кэтэммин
 Хобочохосон набайабни влахтааммин
 Хонхой-хонхой элгээммиттэн
 Хонук уубун баоталаару
 Кулакаччиһан киирбитим
 Хотодор Бүөтүр обото
 Куба Бай Хабирнио тоһуһан оһтан
 Хоонньоһоору кутуганатан барбита
 КууаБанни-кууаБанни эбитин.

Онтон -онтон.

Күөхтүүрүктүүр сайыннигим
 Күрүлгәнниир кууаа отарыгар
 Күөхтүүр саадьа Бай инабим
 Күлүмэниээн кетөнчүсүрэн хаалаахтаабыт
 Күөхтүүр сийдэс ирбаахибни кетэн баран
 Күөйэ сүүрэн кетэн-кетэн
 Күүдэнчилиир сайылыгим тнатыгар тийи *С. Д. Д. Д.*
 Көтөх буулуур аттарыктаах
 Күдэн буруо аамыктаах
 Көнөк Дьөгүөр обонньоорум
 Күтүр улахан дүлүн үрдүгэр
 Күлэ-сада оһорорун
 Көрөн бараммин
 Көрбөтөр ханник днэхтээммин
 Күлүк өттүнэн
 Кетэн -сүүрэн хаалаахтаатым.

Онтон -онтон.

Күлүмү бирнэмэм кэллнтийгэр
 Күлүк харанта түбүттүгэр
 Күндү маһан тоһооммуттан
 Күрүөхтээхэй оуөһүлэрбин
 Кере-көтэ киирээхтээбиһин;
 Хатирик Хабирнио дьаабал
 Хазинай өлөксөй ампаарыгар
 Хаайан кэбиһэн
 Хаһни бевебүн
 Хаһытатта -хаһытатта .

Онтон-онтон.

Боруобалаах чааилардаах
 Борхусбардаах саппикылаах
 Буолкачанньыр арыгылаах,
 Буотуомнуура хаиттылардаах
 Мохосорколуур тасмахтардаах
 Испни окэлдир уоттарыктаах
 Эриэхимэй хамсалардаах
 Сукуначай, соннуруктаах
 Солюлуур курдарыктаах
 Байириэттир истааннардаах
 Буобурабаан бэргэбэлээх
 Борон сонобос аттарыктаах
 Буолуснайдыр игырдардаах
 Вайбооноууур дьөгүөрүгүм
 Аттарыгин үрдүгэр олорон
 Айаанаан тайдаран кэлэн
 довордобуох диэхайдээн эмнэ
 Тумсуларбин -уе отаринпын
 Тууя тутан сооньбуу турта.
 ТоВустаахай токурдаахай ойобоум
 Дурдалардаах —
 Дулай хаанньыр сурахайим
 Долгууахтаан маньында,
 Сылбааотаахай тинниаринаан
 СэралВаннаах сырайбыттан
 Сылбаамахтны турта
 АЫстаахай адарай ойобос
 Хаххалардаах,
 Хайбахтаахай бундарыгым
 Маньындаахтаан олдааньында.
 Киникэлиир
 Үүннэриктээх игырдаах
 Үтүе тыллы
 Бларерге өйдөөбөтүм,
 Алыттардаах ааттабытты
 Атыррирга санаабатым
 Күтүрдээхэй кердебуутун иллина.
 Үөрдэ-Көтүтэ тоһууахтаатым.
 Ово сааспар сооньбуобулу
 Хонуктарым көмнэригэр
 Хоһууталды туюахтаатым.

Мэтэ-Ханалас Дордонэ нэбиллэгэ олонхоут суруйааччылар союзтарын
 члена Степанов Николай Иванович Амма Сооморсун нэбиллэн ааттаах *Степан*
 Онтон өлүн сүлдьэн этэн биэттин 19. 19/1-41 сүд. суруйда
 П.Н. Попов
 Народ Айымньытын Дьээтин
 Сольсдорга методика: *М.И. Попов* /Попов/.

ТУТУМ СУУГОХ
ЧООРУУС СОТО
ЧУМЧАЛАГА УЛУСОВЭЭНЭ ИРИНАТА.

Тулбана тердүгэр терсөмүн
Дорбоох Охонсохой абаланамин
Чолсех Интерэй эрдэнэмин
Тулаг-тулаг алаастанамин
Ньюуччалин-ньюуччалин дькээнэмин.
Добдур Олексей дьунахтанамин
Тутум ~~суу~~сото
Чоорус сото
Чумчалага Олексеее естирамин
Долгудьуйа уескэтин.

Тулаг-тулаг алааһын тулагтар
Дьонус онайдыр Оилибэ
Дьонуктуур Армаана
Доробочой Баһилайа
Чугас маллаһын
Тула иэтүтэй-иэтүтэй
Тулахаэвтав тулуталлариттан
Долуэвнтуур алардилар.

Онтон -онтон
Этэвэлээх сайынталлахын
Икки хосгооох дьилээкпин
Ума-ума оттуларбэр
Ово тахсан соньвоохойдуур
Оччугуймаан ойуурдаахпин
Ойил-Ойил-ойуурдарбар
Ойуугаахай берсе оюн
Бараахайдан хаалбитин
Орусубай сийдэстээхэй ирбаахипин
Иэтээхэйдэон барамин
Ватыйа хааман тахсөбитин
Уугаайа дьогуер
Ошоньһорум кэлэн туран
Огдосботун туһунан оюлуһан
Кумаардарга сийттеэ
Куйнастарга буһардаа.
Куйнаһын эриэхит.
Куру-дьяри буолан иирдин.

Онтон-Онтон
Саалиһар кулун сүхсүрбалаах
Саамай иһине саалариннаах
Сабаан сайи иһекэни
Барыһаниһар куйнаһтар
Валарахтаах саалыһай иһаһин

Варигалаан хялбэтигим
 Байбаралаах сийдэс ирбаахыби нэтен баран
 Билнутаах тнатигар
 Батраа хааман тийээхтээбитим
 Бэвнэх Бэвнэй дэвэлд нэссэн бнэрэн
 Баттаахтнх санинбттан куулан туран
 Байаачи бөлөнү байаачилан
 "анкираачи батта-батта."

Онтон - онтон.

Кугас чорунуок сийдэс ирбаахыби нэтен
 Хобочохоон нааанаби влаахтаамми
 Хонхой-хонхой элгээмттэн
 Хонук уубун багадаари
 Кулахааччиан кирбитим
 Хетейор Буетур обото
 Кубаай Хабирыно тобуван снтаи
 Хоонньохоору кутуганатаи барбита
 Кулабанни-кулабанни эбитки.

Онтон - онтон.

Квехтүүрүкүүн сайынгим
 Күрүлганыир куластарыгар
 Квехтүүр саядыбай днабим
 Күлүмннээн нэтен-сүүрэн хаалахтаабытм
 Квехтүүр сийдэс ирбаахыби нэтен баран
 Күйэ сүүрэн нэтен-нэтен
 Күүдэлчиллир сайынган тнатигар тийэн баран,
 Котех буудуур аттарынтаах
 Күдөн Зуруо айдынтаах
 Көпөк Дөгүөр обонньоорум
 Күтүр улахан дүлүг үрдйгэр
 Күлэ-сада олоборун
 Керен барамини
 Керботех ханни дэвхтээмми
 Күлүк өттүнэн
 нэтен - сүүрэн хаалахтаатим.

Онтон - онтон.

Күлүгү бирлэмэн кэлитигэр
 Күлүк хараңа түбүтүгэр
 Күндү маан тодоомуттан
 Күрвехтээхэй сүбүлэрбин
 Көзө-көтө илпрээхтээбикки
 Катирик Хабирыно длаабал
 Хайнай Олексей ачпаарыгар.
 Хааман нэбиэн
 Хаан бөлөбүн
 Хааытта - хааытта .

Онтон-онтон.

Бозуобалаах чайлардаах
 Боржобтардаах саппышлаах
 Буолкачаныр арыгылаах,
 Бозуомнуура хяаттылардаах
 Мохорнодуур табахтардаах
 Носнискэлир уоттарындаах
 эриэхимэй хамсалардаах
 Окумачай сонорунтаах
 Сэлюдуур курдарыктаах
 Вэйбириэттир вэтайнардаах
 Буобурадаан бэргэбэлээх
 Воро? оонобос аттарындаах
 Буолускайдыр штырдардаах
 Вэйбоскойдуур дьөгчөрүгүм
 Аттарыгы урдугэр олерон
 Айынаан тайдаран кэлен
 довордобуох диэхэйлээн эмиз
 Тумсуларбни -уо старинны
 Тууна гутан соньыуу турта.
 ТоВустаахай токурдаахай ойовоуи
 Дурдалардаах
 Дулай хааныр сүрэхэйи
 Долгууахтаан маньында,
 Сигаастаахай тининарынан
 Сиралбаннаах сирабыттан
 Сылваамахтин турта
 Аыстаахай адырай оонобос
 хахалардаах,
 Хайбактаахай бнарлариги
 Маньыыахтаан оылааньында.
 Киликэлир
 Чуннэригээх штырдаах
 Чүе хилэн
 Оларерге эйдоботим,
 Аиртардаах ааттайынтин
 Атыурьырга санаабатим
 Кутүрдээхэй кердебуутүн иллина
 Кордэ-Котүтэ тобууахтаатим.
 Ово сааснар соньыообурун
 Хонуктарим кэинэригэр
 Хоуыталын туоуахтаатим.

Игэ-Уагалаас Дордонэ нэйиллэгэ олонхоут суруулааччылар советарин
 члена Степанов Николай Иванович Амма Осоморсун нэйиллэк ааттаах ирия
 оло стэн илли сьдьян этэй биэттин 19. 19/1-41 снл. суруйда
 П.Н. Попов

Народ Айымньытын Аьметин
 фольклорга методьна:
 /Попов/.

Дьэ бую.

Вэт наарыга.
Эв,-
Хелыг халыагыг
Хааннаарга бабаран арийбатавм.
Эв,-
Модурууннаах оуон,
Модун модьобовун
Бургаарга бабаран булбатавм.
Эв,-
Тверт хувур кеме оулдугаскин
Одессерге бабаран телерунатэвм.

Дьэ бую.

Эрэдээх кийи
Этэр тийи
Нийлээтэвине эйиэгийн
Нийлэе кийи тийиэ кэлбитим,
Санаалаах кийи
Саныр санаатын
Сабаалаатаарна эйиэгийн
Сабаална дийн кэлбитим,
Муннаах кийи
Мунун туснаанын
Толкуйдаатаарна эйиэгийн
Толкуйдуо дийн кэлбитим.

Дьэ бую.

Эн бэт аатын
Иккэ улууса тэнийбит,
Утүе сурабын
Ус улууса тувубут аатыгар
Толкуйдаан тураммын
Тобулу тийиэ кэлбитим,
Тастыртан карах арахытын кэриэтэ
Салдыртан илти арахытын кэриэтэ
Иваньартан тыгырах арахытын кэриэтэ
Санаан туран
Санааны сабаалатаары кэлбитим.

Дьэ бую.

Ана мин аан дойдун
Айылгылаах
Анабыллаах оловуттан
Араркытытын ийиэгэр,
Кэре дьыгы дойдун.
Кэскиллээх оловуттан
Кээр тэбитиллионты ийиэгэр,
Турууу дьыгы дойдун
Дьоллоох оловуттан
Туораттылытын ийиэгэр,

Наһаа нарийман
Ордук туттумач
Энги умнаргыт
Мин эйдүүрүм сабана буолуохтун.

Мэҥэ-Хаҥалас догдону нэһилиэк олохтобут суруйааччылар
советтарын члена Степанов Николай Иванович урут ил
крийаһттартан истибитинэн бэйэтэ илһаан биэттин
19. 14/1-41 снл. илин Векөбө суруйда Попов П.Н.

Народ Айымньытынан Дьыэтин фольклорга
методына: /Попов/.

3.

Самныбыт саргылаах курдук
Сабанаана, саҥаба ~~һиһиһи~~,
КэнэВэски дьылга
Көжөр кэмгэ
Көнчээрим көскиллэннэ,
Оччугуйум улаатна
Отобум төрөлүүс.

дьэ буо.

Хаамыттан хаан тамалаан,
Эппиттэн ~~==~~
Эт үүнэн
Өтөх төгүргэһэ
Суут кэрһэһэ
Уот кыһа буолар
Дьыллоох сөргүлээх
Уол өбөнөн төлүкөтөнөн
Төрөөбүт дойдубар
Төгүрүчү уруйдана туруом,
Көскиллээх тадамнаах үһсө өбөнөн
Көнчээрилэнэн көрөлөнөн тэнийибим,
Онон дьэ
Наһаа нарийман,
Ордук туттумач
Энги умнаргыт
Мин эйдүүрүм сабана буолуохтун.

Мэҥэ-Хаҥалас догдону нэһилиэк олохтобут суруйааччылар
советтарын члена Степанов Николай Иванович урут илһаан
крийаһттартан истибитинэн бэйэтэ илһаан биэттин 19. 14/1-41 снл.
илин Векөбө суруйда Попов П.Н.

Народ Айымньытынан Дьыэтин
фольклорга методына: *Илион* /Попов/.